
RÒMUL

EL GRAN

---

de Friedrich Dürrenmatt

Traducció de Carme Serrallonga

Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona

BIBLIOTECA TEATRAL

INSTITUT DEL TEATRE

BIBLIOTECA TEATRAL

15

RÒMUL EL GRAN

Comèdia històrica anti-històrica de
Friedrich Dürrenmatt

Traducció de l'alemany
de Carme Serrallonga

INSTITUT DEL TEATRE
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

EDICIONS DEL MALL

1983

BIBLIOTECA TEATRAL

INSTITUT DEL TEATRE
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Palau Güell, carrer Nou de la Rambla, 3 i 5, Barcelona-1

Coberta de Joan Forgas i Xavier Costa.

Primera edició: abril 1983

© Friedrich Dürrenmatt

© de la traducció: Carme Serrallonga

Propietat d'aquesta edició (inclòs el disseny de la coberta):
Institut del Teatre, de Barcelona.

Realització: Edicions del Mall,
Apartat 108 - Sant Boi de Llobregat, Barcelona.

Imprès a: Lifusa, Maestro Juan Corrales, 82-84 - Esplugues (Barcelona)
Dipòsit legal: B. 14.081-1983
ISBN: 84-7456-150-7

NOTA DEL TRADUCTOR

Llegim, a la Gran Enciclopèdia Catalana, l'article signat per l'historiador Miquel Coll i Alentorn: «Odoacre (¿343-Ravenna 493). Príncep bàrbar d'origen obscur, potser rugí o escita, fill d'Edicó, que havia estat conseller d'Àtila. Al servei de l'imperi romà, el 476 reclamà el terç de les terres d'Itàlia per instal·lar-s'hi. Havent-s'hi oposat Orestes, que tutelava l'emperador infant Ròmul Augústul, es proclamà rei d'Itàlia després d'haver incendiat Pavia al capdavant d'un exèrcit integrat principalment pels bèruls i els brucilingis. Féu morir Orestes i el seu germà Pau, deposà Ròmul Augústul i envià les insígnies imperials a Zenó, emperador d'Orient, amb la qual cosa posà fi a l'imperi d'Occident. Zenó en certa manera reconegué els fets consumats i li donà el tractament de patrici. Governà en pau i moderació i, tot i ésser arrià, tractà els catòlics amb beniginitat. El 489 fou atacat per Teodoric. Assetjat a Ravenna durant tres anys (490-493) hagué de capitular i morí, sembla que juntament amb el seu fill Telà».

Això és el que ens conta la història. Però Friedrich Dürrenmatt ha escrit una comèdia històrica que —ens avisa— és antihistòrica i no ens han de sorprendre, doncs, les llibertats que s'hi ha pres. Vol dir, això, que tot serà pura invenció i fantasia? Els mots de Lichtenberg que posa en epígraf són reveladors: amb totes les petites desviacions que calgui, ell ens ofereix una veritat, i ens la presenta en forma divertida i a estones quasi de farsa, potser per fer més digeribles les coses amargues que ens serveix.

D'aquestes desviacions la més gran és la de presentar-nos l'emperador Ròmul com un home havent passat ja la cinquantena. El Ròmul històric era un noi de 14 anys que el seu pare,

Orestes, féu nomenar emperador i que no governà ni un minut durant l'any únic que durà el seu regnat. I el motiu, crec, d'aquesta «desviació» és que el tema de *Ròmul el Gran* no és la història d'un personatge més o menys autèntic —en aquest cas la llibertat que s'ha pres Dürrenmatt fóra excessiva— el seu tema és la fi del món antic a les mans dels germànics. I no és pas un tema de comèdia, ans de tragèdia. Tant de tragèdia el veig, que fins i tot em sembla reconèixer-hi unes pistes deixades astutament per l'autor que ens portaran sense entrebancs, per una selva poblada de personatges bufonescos i a la vegada terriblement humans, allà on ell vol: que el Ròmul personatge de comèdia sigui vist per nosaltres com el que en realitat és: l'espectador lúcid, adolorit i fastiguejat d'un món que no pot funcionar bé perquè l'afany de domini, la buidor d'ànima, l'oblit dels drets dels pobles hi senyoregen. Aquest Ròmul s'erigirà en jutge de Roma i la condemnarà, però ell serà vençut pel destí, la força misteriosa que mou els fils de la vida dels homes i que coneixem només pels efectes i contra la qual, en l'antiga tragèdia grega, és inútil de rebel·lar-se ni de lluitar. Unes paraules de Ròmul a Odoacre ho deixen ben clar: «Odoacre, amic meu, jo he volgut jugar al destí i tu has volgut eludir el teu, però resulta que el nostre destí era el de fer-nos representar el paper de polítics prudents i llestos. Hem cregut que podíem deixar caure el món de les nostres mans, tu la teva Germània i jo la meva Roma, i ara ens hi trobem les seves runes. I no ens en sabem desfer. Jo he executat Roma perquè el seu passat m'esfereïa i tu vols executar la teva Germània perquè et fa horror el seu futur. Ens hem deixat menar per dos fantasmes: no tenim cap poder damunt del que ja ha passat ni damunt del que ha de venir...»

Aquesta farsa còmico-tràgica té encara d'altres punts que la relacionen amb la tragèdia, aquests formals. Esmentaré el de les tres unitats. Les de lloc i d'acció hi són potser tan sols al·ludides, més que seguides: el lloc és la casa de camp de l'emperador, però en diferents espais: el gabinet de Ròmul, el seu dormitori, el parc. L'acció és un trenat de diversos fils, tots motivats,

però, i que per tant no la dispersen, ans ens ajuden a veure com Ròmul es va definint als nostres ulls, la irritació i el desdeny que sent davant la bestiesa i la mesquineria humanes, la tendresa envers la seva filla i Emilià, també, als quals voldria evitar de ser dues víctimes més entre tantes d'altres. La unitat de temps, en canvi, és mantinguda amb rigor: l'acció transcorre dins el terme d'un dia, del matí dels idus de març de l'any 476 en què Ròmul es pren, per esmorzar, un ou de les seves gallines, fins al matí següent en què el veiem de nou esmorçant i prenent-se un altre ou. Entre esmorzar i esmorzar s'acumulen les situacions còmiques, grotesques i dramàtiques que ens condueixen al desenllaç –ja sabem que la tragèdia presenta el conflicte quan el desenllaç és imminent –i és el tercer acte el que em sembla el punt màxim de tensió: els diàlegs de Ròmul i l'emperadriu, de Ròmul amb la filla, de Ròmul amb Emilià i els conjurats són l'explicació de la seva conducta i de la seva veritat. I sabent com sabem que els idus de març és el dia –històric– de l'assassinat de Cèsar, ¿per què no veure una altra d'aquelles pistes que ens mena pel camí de la tragèdia, aquest cop shakespeariana, i ben transparent ja que Dürrenmatt en una acotació ens detalla la col·locació dels conjurats a l'entorn de Ròmul, i com va tancant-se el cercle, tal com ens ho han explicat sempre la literatura i la pintura? La diferència és que aquí els heroics i valents assassins en sentir el crit d'alarma de la vinguda dels germànics arrenquen a córrer i desapareixen, sí, fins i tot Emilià, l'únic d'ells que despertava compassió i respecte.

L'obra es clou amb la trobada de Ròmul i Odoacre. Tots dos es descobreixen moltes afinitats: els agrada la vida senzilla, la cria de les gallines, desconfien dels grans discursos ampul·losos incitant a l'heroisme... Si ells dos s'han pogut entendre parlant de gallines, ¿per què no s'han d'entendre parlant dels seus pobles? Però ai, sempre sorgirà algun Teodoric ambiciós i carregat de bona fe que engrescarà el seu poble i voldrà fer una nova Roma que dominarà el món.

CARME SERRALLONGA

El gran truc de prendre les petites desviacions de la veritat per la veritat mateixa, i sobre el qual s'ha basat el càlcul diferencial, és també la base dels nostres pensaments jocosos on sovint aniria a caure el tot si ens prenguéssim les desviacions amb rigor filosòfica.

LICHTENBERG.

PERSONATGES

RÒMUL AUGUST, *emperador d'Occident*
JÚLIA, *la seva muller*
REA, *la seva filla*
ZENÓ ISAURI, *emperador d'Orient*
EMILIÀ, *patrici romà*
MARES, *ministre de la guerra*
TUL·LI ROTUND, *ministre de l'interior*
ESPURI TITUS MAMMA, *prefecte de cavalleria*
AQUIL·LES, *ajuda de cambra*
PÍRAM, *ajuda de cambra*
APOL·LIÓ, *marxant d'art*
CÈSAR RUPF, *industrial*
FÍLAX, *actor*
ODOACRE, *príncep dels germànics*
TEODORIC, *el seu nebot*
FOSFÓRIDOS, *camarlenc*
SULFÚRIDES, *camarlenc*
UN CUINER, CAMÀLICS, GERMÀNICS.

*Època: del matí del 15 de març al matí del 16 de març de l'any 476
després de Crist.*

Lloc: la vil·la de l'emperador Ròmul a la Campània.

ACTE PRIMER

És l'any 476 quan, a la matinada d'un dia de març, el prefecte ESPURI TITUS MAMMA, dalt d'un cavall esdernegat arriba a la residència imperial d'estiu on Sa Majestat passa també els hiverns. ESPURI TITUS, brut, cansat, el braç esquerre embolicat amb una bena tacada de sang, descavalca. Ensopega, espanta innombrables exèrcits de gallines cridaneres i, no trobant ningú, travessa corrent la vil·la fins al gabinet de l'emperador. De moment el lloc li sembla buit, desert. Només hi ha unes quantes cadires desconjuntades, a punt de desfer-se; a les parets, els busts venerables dels homes d'Estat, pensadors i poetes de la història romana. Tots ells amb una cara exageradament seriosa...

ESPURI: Ei! Ei!

Silenci. El prefecte s'adona, a l'últim, de dos ajudes de cambra antiquíssims, grisos, immòbils com estàtues a banda i banda de la porta del fons. Són PIRAM i AQUIL·LES, al servei de l'emperador des de fa molts anys. El prefecte els contempla estupefacte, fascinat pel seu aspecte venerable, i se sent tot acovardit.

ESPURI: Hola!

PIRAM: Calma, jove.

ESPURI: Per fi! Ja em creia que s'havia mort tothom en aquesta casa! Estic cansat com un gos.

Es llença panteixant en una cadira de braços.

AQUIL·LES: Qui és, vostè?

ESPURI: Espuri Titus Mamma, prefecte de cavalleria.

PÍRAM: I què vol?

ESPURI: Haig de parlar amb l'emperador.

AQUIL·LES: Ho ha anunciat?

ESPURI: No puc perdre temps amb formalitats. Les noves que porto corren pressa.

PÍRAM: Al palau d'un emperador romà la pressa no existeix, Espuri Titus Mamma.

El prefecte s'alça d'un bot, furiós.

ESPURI: Porto un missatge de Pavia. Males notícies d'Orestes, general en cap de les tropes imperials.

Els dos servents es miren l'un a l'altre pensatius.

PÍRAM: Males notícies de Pavia.

AQUIL·LES *mou el cap.*

AQUIL·LES: Pavia és una ciutat massa insignificant perquè les seves notícies puguin ser realment dolentes.

ESPURI: L'Imperi Romà s'ensorra!

La calma dels altres dos l'ha fet sortir de polleguera.

PÍRAM: Impossible.

AQUIL·LES: Una empresa tan grandiosa com l'Imperi Romà no s'ensorra així com així.

ESPURI: Els germànics vénen!

AQUIL·LES: Fa cinc-cents anys que diuen que vénen, Espuri Titus Mamma.

El prefecte engrapa AQUIL·LES i el sacseja com un fustot corcat.

ESPURI: Tinc el deure patriòtic de parlar amb l'emperador immediatament!

AQUIL·LES: Considerem indesitjable un patriotisme que es mostra oposat a les bones maneres.

ESPURI: Que els déus em valguin!

Deixa anar AQUIL·LES, desesperat. PÍRAM tracta de calmar-lo.

PÍRAM: Un consell, jove. Segueixi'l, i arribarà a terme més ràpid que un llamp. Dirigeixi's, primer, al primer majordom. Rep d'aquí a dues hores. A les deu en punt. Inscrigui's a la llista de les persones recentment arribades, sol·liciti del ministre de l'Interior el permís de comunicar al palau una notícia important, i potser en el transcurs dels pròxims dies podrà trametre personalment el seu missatge a l'emperador.

El prefecte ja no sap què ha de fer.

ESPURI: Al primer majordom!

PÍRAM: Tombant a la dreta, tercera porta a l'esquerra.

ESPURI: Al ministre de l'Interior!

PÍRAM: A la dreta, la porta que fa set.

ESPURI (*Més i més desconcertat.*): Per trametre el meu missatge en el transcurs dels pròxims dies!

AQUIL·LES: En el transcurs de les pròximes setmanes.

ESPURI: Ai, malaventurada Roma! Havies d'anar a caure a les mans de dos lacais!

Corre desesperadament cap a la porta. Els altres dos tornen a quedar-se com petrificats.

AQUIL·LES: He de constatar, esborronat, que com més avança el segle més reula la bona criança.

PÍRAM: Qui no aprecia la nostra vàlua cava la sepultura de Roma.

Per la porta del fons, entre els dos servents, entra l'emperador.

Vesteix la toga de púrpura i duu al cap una corona de lloer amb les fulles d'or. Té uns cinquanta anys i sembla pacífic, de bon avinent i sagaç.

PÍRAM i AQUIL·LES: Salve, Cèsar!

RÒMUL: Salve! Són avui, els Idus de març?

AQUIL·LES: A les ordres, Majestat. Els Idus de març.

Fa un acatament.

RÒMUL: Una data històrica. Segons la llei, tal dia com avui els funcionaris i empleats de l'Imperi haurien de cobrar. Una antiga superstició per evitar l'assassinat del Cèsar. Feu-me venir el ministre de finances.

AQUIL·LES: El ministre de finances ha fugit, Majestat.

PÍRAM: Amb la caixa de l'Estat, senyor.

RÒMUL: Per què? Si a dintre no hi havia res.

AQUIL·LES: D'aquesta manera espera poder dissimular la bancarrota general de les finances de la nació.

RÒMUL: Un home llest. Per tapar un escàndol gros, no hi ha com inventar-ne de petits. Li atorgarem el títol de «Salvador de la Pària». I on és ara?

AQUIL·LES: Ha trobat una col·locació. Apoderat d'una casa exportadora de vins de Siracusa.

RÒMUL: Esperem que una feina burgesa podrà rescabalar aquest fidel funcionari de les pèrdues que comporta el servei de l'Estat. Això mateix.

Es treu la corona i n'arrenca dues fulles que dona als dos vells.

RÒMUL: Podeu convertir cada una d'aquestes fulles en sestercis. Però un cop cobrat el que us dec, torneu-me el canvi. Encara haig de pagar el cuiner, l'home més important del meu imperi.

PÍRAM i AQUIL·LES: A les ordres, Majestat.

RÒMUL: Quan vaig començar a regnar, aquesta corona, símbol del poder imperial, tenia trenta-sis fulles. Ara només n'hi queden cinc.

Contempla meditabund la corona de llorer i se la torna a posar.

RÒMUL: L'esmorzar.

PÍRAM: El desdèjuni.

ROMUL: L'esmorzar. Del llatí clàssic que es parla a casa meua me n'ocupo jo.

El vell entra una tauleta parada amb l'esmorzar. Pernil, pa, vi, un bol de llet i una ouera amb un ou. AQUIL·LES avança una cadira. L'emperador s'asseu, agafa l'ou i el pica per obrir-lo.

RÒMUL: Ha post, August?

PÍRAM: Res, Majestat.

RÒMUL: I Tiberi?

PÍRAM: Els Julis, res.

RÒMUL: Els Flavis?

PÍRAM: Només Domicià. Però com que la Vostra Majestat s'ha negat sempre, explícitament, a menjar-se'n cap ou...

RÒMUL: Domicià va ser un mal emperador. Que pongui tants ous com vulgui, que el que és jo no me'n menjaré ni un.

PÍRAM: A les ordres, Majestat.

RÒMUL es pren l'ou a culleradetes.

RÒMUL: De qui és, aquest ou?

PÍRAM: Com sempre, de Marc Aureli.

RÒMUL: Una bona gallina. Les altres no valen res. Ningú més no ha post?

PÍRAM (*Amb un cert encongiment.*): Odoacre.

RÒMUL: Ja et dic jo!

PÍRAM: Dos ous.

RÒMUL: Enorme! I Orestes, el meu generalíssim, aquell que ha de ser el vencedor d'Odoacre?

PÍRAM: Res.

RÒMUL: Res? Sí que n'hem tret ben poc profit! Aquest vespre el vull veure a taula farcit amb castanyes.

PÍRAM: Molt bé, Majestat.

Sa Majestat menja pa amb pernil.

RÒMUL: No me'n dieu res, de la gallina que duu el meu nom?

PÍRAM: És la bestiola més noble i capaç que mai hàgim tingut, el producte més refinat de la casta romana.

RÒMUL: I, és bona ponedora, tan noble bestiola?

PÍRAM es mira AQUIL·LES com demanant auxili.

AQUIL·LES: Quasi quasi, Majestat.

RÒMUL: Quasi? Què significa, quasi? Una de dues: una gallina pon o no pon.

AQUIL·LES: Encara no, Majestat.

RÒMUL fa un gest de mà resolut.

RÒMUL: És a dir: no. Doncs si no serveix per a res, que serveixi per a l'olla. El cuiner ens rostirà a mi i Orestes, i també Caracal·la.

PÍRAM: Caracal·la, Majestat, ja us la vàreu menjar abans d'ahir amb Filip l'aràbic, amb espàrrecs.

RÒMUL: Molt bé. Doncs que rosteixi el meu avantpassat Juli Nepos, que tampoc no serveix de res. I d'ara endavant vull trobar cada dia, al meu esmorzar, els ous de la gallina Odoacre. Sembla tenir unes aptituds extraordinàries i s'ha guanyat tota la meva simpatia. Ja que dels germànics no ens en podem escapar, almenys aprofitem tot el que tinguin de bo.

Fa irrupció per l'esquerra TUL·LI ROTUND, pàl·lid com un mort.

TUL·LI: Majestat!

RÒMUL: Què vols del teu emperador, Tul·li?

TUL·LI: És espantós! És paorós!

RÒMUL: Ja ho sé, ja ho sé, estimat ministre de l'Interior, que va pels dos anys que no t'he pagat ni un cèntim! I justament ahir, que hauria volgut fer-ho, el ministre de Finances ha fugit, ell i la caixa.

TUL·LI: Majestat, la nostra situació és tan catastròfica que ja ni s'hi pensa, en els diners.

RÒMUL es pren la llet.

RÒMUL: Diria que per una vegada estic de sort!

TUL·LI: El prefecte Espuri Titus Mamma ha galopat dues nits i dos dies sense parar per dur a la Vostra Majestat noves de Pàvia.

RÒMUL: Dues nits i dos dies! És massa, això! Per semblant prestació esportiva el farem cavaller!

TUL·LI: Ara mateix presentaré a la Vostra Majestat el cavaller Espuri Titus Mamma.

RÒMUL: Deu estar cansat, ministre?

TUL·LI: Es troba a un pèl de l'esfondrament corporal i moral.

RÒMUL: Essent així, Tul·li Rotund, acompanya'l a la cambra més recollida de palau. També els cal dormir, als qui practiquen l'esport.

El ministre de l'Interior sembla desconcertat.

TUL·LI: Però, i la notícia, Majestat?

RÒMUL: Precisament. La notícia més espantosa, si surt de la boca d'un home descansat, banyat de fresc, ben afaitat i ben menjat ja té un so gairebé agradable. Que vingui demà.

El ministre de l'Interior sembla consternat.

TUL-LI: Majestat, es tracta d'una notícia que farà capgirar el món!

RÒMUL: Les notícies no capgiren el món. Qui el capgiren són els fets, i els fets no els podem fer canviar perquè no els coneixem fins que ja han ocorregut. Les notícies, tot al més, el somouen lleugerament, el món. Per això ens hi acostumem tan de pressa.

TUL-LI ROTUND, desconcertat, saluda amb un acatament i se'n va per la porta de l'esquerra. PIRAM presenta a RÒMUL un enorme rostit de vedella.

AQUIL-LES: L'antiquari Apol·lió.

APOL-LIÓ entra per l'esquerra. Elegant, vestit a la grega. Saluda amb una reverència.

APOL-LIÓ: Majestat!

RÒMUL: T'has fet esperar tres setmanes, Apol·lió!

APOL-LIÓ: Us en demano perdó, Majestat. Em trobava a Alexandria, en una subhasta.

RÒMUL: I fas passar una subhasta d'Alexandria davant d'una suspensió de pagaments de l'Imperi Romà?

APOL-LIÓ: Majestat, el negoci és el negoci.

RÒMUL: Bé vaja! Que potser no estàs content de les peces que et vaig vendre? El bust de Ciceró, en particular, valia el seu preu.

APOL-LIÓ: Un cas excepcional, Majestat. N'he pogudes enviar cinc-centes reproduccions de guix a la Germània per als instituts de segon ensenyament que ara construeixen als racons més amagats de la selva verge.

RÒMUL: Què dius, Apol·lió! La Germània, civilitzada?

APOL-LIÓ: La llum de la raó no hi ha qui la deturi. Si els germà-

rics civilitzen el seu país, ja no els caldrà llançar-se sobre l'Imperi romà

L'emperador talla i se serveix un tros de vedella.

RÒMUL: Si els germànics vénen a Itàlia o a la Gàl·lia els civilitzarem nosaltres, però si es queden a la seva Germània se civilitzaran ells tot sols, i serà espantós. Bé: em compres les altres figures, sí o no?

El marxant mira al seu entorn.

APOL·LIÓ: Me les hauré de tornar a mirar. Avui dia no en demana ningú, de busts, i els pocs que es venen són exclusivament retrats de boxadors, o de cortesanes de luxe. I per altra banda... aquests en semblen d'un estil molt dubtós.

RÒMUL: Cada bust té l'estil que es mereix. Aquil·les, porta una escala a Apol·lió.

AQUIL·LES porta una escaleta de mà. APOL·LIÓ l'agafa i es passarà tota l'escena pujant i baixant l'escala, atrafegat examinant els busts. Per la dreta entra l'emperadriu JÚLIA.

JÚLIA: Ròmul!

RÒMUL. Amadíssima esposa?

JÚLIA: Si almenys, i per un sol moment, deixessis de menjar!

L'emperador deixa la forquilla i el ganivet.

RÒMUL: Com tu vulguis, Júlia meva.

JÚLIA: Ròmul, estic molt preocupada. El primer majordom, Èbius, m'ha deixat entendre que han arribat notícies d'un desastre. No és que me'n fiï massa, d'Èbius, perquè és un germànic i en realitat es diu Ebi.

RÒMUL: Èbius és l'únic home que parla correntment les cinc

llengües mundials: llatí, grec, hebreu, germànic i xinès. És a dir, m'ho sembla, que són cinc... perquè, per a mi, germànic i xinès tot és u. Però sigui com sigui, Èbius és d'una altra fusta que els romans.

JÚLIA: Ròmul, et tornes germanòfil!

RÒMUL: No diguis disbarats! No me'ls estimo ni com a les meves gallines.

JÚLIA: Ròmull!

RÒMUL: Píram, porta el cobert de la meva dona i el primer ou d'Odoacre.

JÚLIA: Et prego que et recordis que pateixo del cor.

RÒMUL: Precisament. Asseu-te i menja.

L'emperadriu s'asseu, sospirant, a l'esquerra de la taula.

JÚLIA: Em voldràs explicar d'una vegada què és això d'unes males notícies que han arribat aquest matí?

RÒMUL: No en sé res, encara. El missatger que les ha dutes dorm.

JÚLIA: Doncs mana que el despertin, Ròmul!

RÒMUL: Recorda't del teu cor, amor meu...

JÚLIA: Com a Mare de la Pàtria...

RÒMUL: Com a Pare de la Pàtria, potser jo seré l'últim emperador de Roma i per aquest motiu ocuparé un lloc més aviat galdós a la història universal. Desgraciadament, i sigui com sigui, estic ben llest. Però hi ha una única glòria que no em deixaré arrabassar: de mi no podran dir que mai, innecessàriament, vagi privar un home de dormir.

Entra per la dreta la princesa REA.

REA: Bon dia, pare.

RÒMUL: Bon dia, filla meva.

REA: Has dormit bé?

RÒMUL: Sempre dormo bé, des que sóc emperador.

REA *s'assen a taula, a la dreta.*

RÒMUL: Pífram, porta el cobert de la princesa i l'altre ou d'Odoacre.

REA: Oh! Odoacre ha post més d'un ou?

RÒMUL: Un germànic ho fa sempre així. Vols pernil?

REA: No.

RÒMUL: Vedella freda?

REA: No.

RÒMUL: Un peixet?

REA: Tampoc.

RÒMUL: Ni una mica de vi d'espàrrecs?

Ho diu arrufant el front.

REA: No, pare.

RÒMUL: D'ençà que l'actor Fílix et dona lliçons de declamació, has perdut la gana. Què estudies, ara?

REA: El lament d'Antígona abans de morir.

RÒMUL: No estudiïs aquestes coses tan velles i tristes! Llegeix comèdies, que prova més.

L'emperadriu se sent revoltada.

JÚLIA: Ròmul, saps prou bé que això no li escau, a una noia que té el promès llanguint-se, fa més de tres anys, presoner dels germànics!

RÒMUL: Calma't, dona! Qui està a les últimes, com nosaltres, ja només pot entendre la comèdia.

Entra AQUIL·LES.

AQUIL·LES: El ministre de la Guerra, Mares, demana la vènia per a parlar amb la Vostra Majestat. Sembla urgent.

RÒMUL: És curiós: cada vegada que parlo de literatura, compareix el ministre de la Guerra. Que vingui de sobretaula.

JÚLIA: Aquil·les, comunica al ministre de la Guerra que la família imperial s'alegrarà de veure'l.

AQUIL·LES fa una reverència i surt per l'esquerra. RÒMUL s'aixuga els llavis amb el tovalló.

RÒMUL: Et trobo exageradament marcial, caríssima esposa.

El ministre de la Guerra entra per l'esquerra. Fa una reverència.

MARES: Majestat!

RÒMUL: És notable el color esblaimat que avui tenen tots els meus funcionaris! Me n'he adonat amb el ministre de l'Interior. Què vols, Mares?

MARES: Com a ministre responsable del curs de la guerra contra els germànics, em cal intimar la vostra Majestat que rebí immediatament el prefecte de cavalleria Espuri Titus Mamma.

RÒMUL: Encara està despert, l'esportista?

MARES: Dormir sabent que l'emperador es troba en perill és indigne d'un soldat.

RÒMUL: Tanta consciència del deure en els meus oficials ja comença a carregar-me.

L'emperadriu s'aixeca.

JÚLIA: Ròmul!

RÒMUL: Benamada Júlia?

JÚLIA: Cal que rebis Espuri Titus Mamma ara mateix!

PÍRAM parla a l'emperador a cau d'orella.

RÒMUL: Ja no cal, Júlia. Píram m'assabenta que Odoacre ha post un tercer ou.

JÚLIA: Ròmul, el teu Imperi trontolla, els teus soldats se sacrifiquen, i tu només parles, incansablement, de les teves gallines!

RÒMUL: És del tot legítim: en altres temps les oques van salvar el Capitoli. Ja no em cal Espuri Titus Mamma: el príncep germànic Odoacre ha pres Pavia, donat que la gallina que duu el seu nom ha post tres ous. O a la naturalesa hi ha harmonia, o no hi ha ordre a l'univers.

Consternació.

REA: Pare!

JÚLIA: Això no és veritat!

MARES: És veritat, per desgràcia, Majestat. Pavia ha caigut. Roma sofreix la derrota més amarga de la seva història. El prefecte portava les darreres paraules del general Orestes, caigut presoner dels germànics amb tot l'exèrcit.

RÒMUL: Les conec, les darreres paraules dels meus generals: «Mentre ens quedarà sang a les venes cap de nosaltres no es rendirà.» Tots ho han repetit, un per un. Ministre de la guerra, comunica al prefecte de cavalleria que se'n pot anar a dormir definitivament.

MARES fa una reverència i surt per l'esquerra.

JÚLIA: Cal que facis alguna cosa, Ròmul, cal que facis alguna cosa o estem perduts!

RÒMUL: Aquesta tarda enviaré una proclama als soldats.

JÚLIA: Les legions s'han passat totes a l'enemic! Fins a l'últim home!

RÒMUL: Puc nomenar Mares mariscal de l'Imperi.

JÚLIA: Mares és un ximple.

RÒMUL: Ja ho sé, però éa quin home amb ús de raó se li acudiria, avui, de ser ministre de la Guerra de l'Imperi romà? Faré publicar un comunicat sobre el bon estat de la meua salut.

JÚLIA: Això no serveix de res!

RÒMUL: No pots exigir-me que a més a més de governar faci encara altres coses, estimada esposa!

APOL·LIÓ *ha baixat de l'escala. Va a RÒMUL i li ensenya un bust.*

APOL·LIÓ: Majestat, ofereixo tres monedes d'or per aquest Ovidi.

RÒMUL: Quatre. Ovidi va ser un gran poeta.

JÚLIA: Ròmul, qui és aquest home?

RÒMUL: És el marxant Apol·lió, de Siracusa, que em compra els busts.

JÚLIA: ¿És possible que malvenguis els poetes, els pensadors, els homes que representen el gloriós passat de Roma?

RÒMUL: Estem de liquidació.

JÚLIA: Pensa que aquests busts són l'única cosa que el meu pare Valentinià va llegar-te!

RÒMUL: Tu també ets aquí, caríssima esposa.

REA: No puc aguantar-ho més! (*S'alça.*)

JÚLIA: Real

REA: Me'n vaig a estudiar Antígona.

Surt per la dreta.

JÚLIA: Ho veus? Ni la teva filla no t'entén, ja!

RÒMUL: Això li ve d'estudiar tantes tragèdies.

APOL·LIÓ: Tres monedes d'or i sis sestercis, Majestat. És la meva última paraula.

RÒMUL: Tria'n uns quants més i farem un capmàs.

APOL·LIÓ torna a enfilar-se a l'escala. Per l'esquerra entra precipitadament el ministre de l'Interior.

TUL·LI: Majestat!

RÒMUL: Altre cop tu, Tul·li Rotund? Què vols?

TUL·LI: L'emperador d'Orient, Zenó Isauri, demana asill

RÒMUL: Zenó Isauri? Tampoc no se sent segur, ell, a Constantinoble?

TUL·LI: Ningú no se sent segur, ja, en aquest món.

RÒMUL: On és?

TUL·LI: A l'antesala.

RÒMUL: No ve pas acompanyat dels camarlencs Fosfòridos Sulfúrides?

TUL·LI: Són els únics que han pogut fugir amb ell.

RÒMUL: Fes passar Zenó, però Fosfòridos i Sulfúrides que es quedin a fora. Els camarlencs bizantins són massa forts per a mi.

TUL·LI: Molt bé, Majestat.

Per l'esquerra es precipita ZENÓ ISAURI, molt més ben vestit que el seu col·lega d'Occident.

ZENÓ: Et saludo, noble imperial germà!

RÒMUL: Et saludo.

ZENÓ: Et saludo, noble imperial germana!

JÚLIA: Et saludo, noble imperial germà!

Abraçades. ZENÓ fa el posat d'Emperador d'Orient que cerca asil.

ZENÓ: Asil vinc a implorar....

RÒMUL: No comportaré pas que em recitis la tirallonga de versos que el cerimonial bizantí prescriu a un emperador que cerca asil, caríssim Zenó.

ZENÓ: No voldria defraudar els meus camarlencs.

RÒMUL: Ni tan sols no els he deixats entrar, jo, els teus camarlencs!

ZENÓ: Que.bé! Així, com que ells no em veuen, podré estar-me de declamar —excepcionalment— el poema de protocol. Estic extenuat. D'ençà que vaig sortir de Constantinoble m'ha tocat de declamar els inacabables versos de «Ajut vinc a implorar», davant totes les possibles personalitats polítiques unes tres vegades al dia. M'he quedat sense veu.

RÒMUL: Seu, vols?

ZENÓ: Gràcies.

S'assen, alleujat, a taula, però en aquest moment fan irrupció els dos camarlencs, tots dos vestits amb severes robes negres.

ELS DOS: Majestat!

ZENÓ: Déu m'empari! Ja han aconseguit d'entrar!

SULFÚRIDES: El poema del «Plany», Majestat!

ZENÓ: Ja l'he dit, Sulfúrides i estimat Fosfòridos!

SULFÚRIDES: Impossible, Majestat. Apel·lo al vostre orgull. No sou un simple particular que fuig, sou l'emperador d'Orient que emigra, i com a tal us heu de sotmetre amb goig al cerimonial de la Cort bizantina, per més incompreensible que us sembli. Podem començar?

ZENÓ: Si és indispensable...

FOSFÓRIDOS: Ho és, Majestat. El cerimonial de la Cort bizantina no és solament una al·legoria de l'ordre universal, és l'ordre universal. Cal que ho entengueu d'una vegada per sempre. Anem, Majestat, no vulgueu que els vostres camarlencs s'hagin d'averkonyir de Vós!

ZENÓ: Quin remei toca.

SULFÚRIDES: Tres passes enrere, Majestat.

FOSFÓRIDOS: Actitud afligida, Majestat.

ZENÓ: Ajut vinc a implorar, oh Lluna
de la més fosca nit de l'univers!

Cercant ajut...

SULFÚRIDES: ...cercant mercè...

ZENÓ: Cercant ajut prop teu, sigui la Lluna...

FOSFÓRIDOS: ...el sol...

RÓMUL: Aquil·les! Píram!

PÍRAM: Majestat?

AQUI·LES: Majestat?

RÓMUL: Traieu-me del davant aquests dos bizantins i tanqueu-me'ls al galliner!

AQUI·LES: Molt bé, Majestat.

SULFÚRIDES: Protestem!

FOSFÓRIDOS: Solemnement i enèrgica!

Són arrossegats per PÍRAM i AQUIL·LES fins a la porta i desapareixen amb AQUIL·LES. PÍRAM, rendit, s'eixuga la suor.

ZENÓ: Gràcies a Déu! Ja són fora! Quan els tinc a prop em sento com soterrat, sepultat sota un revoltim de fórmules i regles. M'obliguen a moure'm amb estil, a parlar amb estil, a menjar i beure amb estil, i jo ja no puc més. Així que els perdo de vista sento despertar en mi l'antiga força dels meus avantpassats Isauris, les antigues creences fermes com un roc. Té el reixat prou fort, el galliner?

RÒMUL: Pots estar tranquil. Píram, posa el cobert i un ou a Zenó.

PÍRAM: Només queda el de Domicià.

RÒMUL: Per a aquesta ocasió anirà molt bé.

ZENÓ: A dir la veritat, hem estat en guerra cinc anys. Només el perill comú dels germànics ha evitat que els nostres exèrcits s'hagin estossinat mútuament.

Això darrer ho ha dit un xic cobibit.

RÒMUL: Guerra? No en sé res, jo, de cap guerra!

ZENÓ: Et vaig prendre la Dalmàcia...

RÒMUL: Havia estat meva alguna vegada?

ZENÓ: Et va ser adjudicada en l'últim repartiment de l'Imperi.

RÒMUL: Entre nosaltres, emperadors, podem parlar clar: no en fa poc, de temps que no dedico ni una sola mirada a la política mundial! Digues, éper què has hagut de fugir de Constantinoble?

ZENÓ: La meva sogra, Varina, que s'ha entès amb els germànics i m'ha fet fora.

RÒMUL: Ben curiós! Doncs, digues que ho tenies molt bé, amb els germànics!

ZENÓ: Ròmul! (*Se sent ferit.*)

RÒMUL: Jo em creia que t'havies aliat amb ells per destronar el teu únic fill... —si no m'enganyen les meves informacions sobre el complicat funcionament del tron bizantí...

JÚLIA: Ròmul!

ZENÓ: Els germànics inunden els nostres Imperis. Gairebé tots els dics són enderrocats. Ja no podem caminar desunits, ara! No podem permetre'ns el luxe de petites suspicàcies entre els nostres Imperis. Cal que salvem la nostra cultura.

RÒMUL: Ah! La cultura és una cosa que pot ser salvada?

JÚLIA: Ròmul!

APOL·LIÓ, en aquestes, s'ha atansat a l'emperador RÒMUL. Ve carregat amb uns quants busts més.

APOL·LIÓ: Pels dos Gracs, Pompeu, Escipió i Cató, dues monedes d'or i vuit sestercis.

RÒMUL: Tres monedes.

APOL·LIÓ: Fet. Però em quedo amb Màrius i Sil·la.

Torna a enfilar-se a l'escala.

JÚLIA: Ròmul, t'exigeixo que ara mateix facis fora aquest marxant d'antigalles!

RÒMUL: No ens ho podem permetre, Júlia. Encara no he pagat el pinso de les gallines.

ZENÓ: No ho entenc. Un món desapareix entre flames i vosaltres, aquí, vinga fer bromes de ximple! Cada dia moren milers d'homes, però vosaltres, com si res. Quina relació hi ha entre el menjar de les gallines i l'arribada dels bàrbars?

RÒMUL: També tinc els meus maldecaps, jo.

ZENÓ: Sembla que, aquí, encara no us heu adonat del perill que representa el germanisme.

Tamborineja amb els dits damunt la taula.

JÚLIA: Just, just el que jo dic sempre!

ZENÓ: L'èxit dels germànics no és explicable solament per motius materials. Hem de mirar més al fons. Les ciutats es ren-

deixen, els soldats deserten, el poble ha deixat de creure en nosaltres perquè nosaltres també dubtem. Cal que fem un esforç, Ròmul, cal que recordem els nostres grans predecessors, que fem memòria de Cèsar, de Trajà, de Constantí. No hi ha altre camí: sense una fe en nosaltres mateixos i en el significat de la nostra política mundial, estem perduts.

RÒMUL: Molt bé, doncs. Tinguem fe.

Silenci. Seuen en una actitud recollida.

ZENÓ (*Una mica insegur.*): Creus?

RÒMUL: Ferm com una roca.

ZENÓ: En els nostres grans avantpassats?

RÒMUL: En els nostres grans avantpassats.

ZENÓ: En la nostra missió històrica?

RÒMUL: En la nostra missió històrica.

ZENÓ: I tu, emperadriu Júlia?

JÚLIA: Jo sempre hi he cregut.

ZENÓ se sent tot alleugerit.

ZENÓ: És una sensació, grandiosa, no? S'ensuma, materialment, l'autèntica ventada que tot d'una remolineja en aquesta sala!
I ja n'era hora!

Els tres seuen devotament.

RÒMUL: I ara, què?

ZENÓ: Què vols dir, què?

RÒMUL: Ara creiem.

ZENÓ: És el principal.

RÒMUL: Què passarà, ara?

ZENÓ: No té importància.

RÒMUL: Bé caldrà fer alguna cosa, a més a més d'aquesta posició espiritual!

ZENÓ: Això cau pel seu propi pes. Simplement, hem de trobar una idea. Una idea que puguem oposar al lema dels germànics «Per la llibertat i la servitud!». Jo proposo «Per l'esclavitud i Déu!»

RÒMUL: No sé si Déu està de part nostra. Les notícies que en tenim són molt vagues, encara.

ZENÓ: «Pel dret contra el lliure albir!»

RÒMUL: No, no. Jo em decantaria per un lema més planer, més realitzable. Alguna cosa com ara «Pel foment de l'avicultura!»

JÚLIA: Ròmul!

Per l'esquerra entra MARES, com un boig.

MARES: Els germànics marxen contra Roma!

ZENÓ i Júlia s'alcen d'un bot.

ZENÓ: Quan surt el primer vaixell d'Alexandria?

RÒMUL: Demà, a dos quarts de nou. On vols anar?

ZENÓ: A demanar asil a l'emperador d'Abissínia. Des d'allà continuaré la meua lluita inflexible contra el germanisme –tot i que alguna vegada penso si no estaria millor a les mans dels germànics que a les dels meus camarlencs.

JÚLIA (*Refent-se a poc a poc.*): Ròmul, els germànics marxen contra Roma, i tu continues esmorzant com si tal cosa!

RÒMUL s'alça de la cadira.

RÒMUL: Privilegi de polític. Mares, et nomeno Mariscal de l'Imperi!

MARES: Salvaré Roma, oh emperador!

Cau de genolls, brandant la seva espasa.

RÒMUL: No en volia saber d'altra!

S'asseu altre cop.

MARES: Només ens pot salvar una cosa: la mobilització general.

Dret, parla molt decidit.

RÒMUL: Què significa aquest mot?

MARES: L'acabo d'inventar ara mateix. Mobilització general vol dir tenir reunides, a la mà, amb una finalitat militar, totes les forces d'una nació.

RÒMUL: No em sembla massa net, estilísticament.

MARES: La mobilització general englobarà tots aquells territoris de l'Imperi encara no ocupats per l'enemic.

ZENÓ: El mariscal té raó. Només podem salvar-nos amb la mobilització general. Aquesta és la idea que buscàvem: «Estigues a punt!» És claríssim!

RÒMUL: La guerra ha estat sempre un crim, ja des de la invenció dels primers garrots, però si ara ordenem la mobilització general serà un disbarat. Mariscal de l'Imperi, poso a la teva disposició els cinquanta homes de la meva guàrdia personal!

MARES: Majestat! Odoacre disposa d'un exèrcit de cent mil germànics ben equipats!

RÒMUL: Com més gran és un general, més poca tropa necessita.

MARES: Mai no s'havia ultratjat un general romà a aquest nivell!

Saluda i se'n va per l'esquerra. APOL·LIÒ, entretant ha anat afilerant els busts al mig de l'escena.

APOL·LIÒ: En dono deu monedes, de tots aquests trastos.

RÒMUL: Apol·lió, m'agradaria que parlessis amb més respecte dels grans homes del passat!

APOL·LIÒ: La paraula «trastos» es refereix tan sols al valor que, com a antiquari, puc donar a aquesta herència. No comporta cap judici històric.

RÒMUL: Les deu monedes me les comptaràs a l'acte, és clar?

APOL·LIÓ: Com sempre, Majestat. I us deixo un bust: el del rei Ròmul.

Compta les monedes.

RÒMUL: Pensa que el meu homònim és el fundador de Roma!

APOL·LIÓ: Va fer un treball d'aprenent. Per això s'ha escrostonat tan de pressa.

L'emperador d'Orient, mentrestant, s'ha anat impacientant.

ZENÓ: Ròmul, encara no m'has presentat el senyor!

RÒMUL: Apol·lió, aquest senyor és l'emperador d'Orient, Zenó Isauri.

APOL·LIÓ: Majestat. *(Fa una freda reverència.)*

ZENÓ: Amic Apol·lió, per què no visiteu algun dia l'illa de Patmos, que encara se'ns manté fidel? Hi tinc unes antiguitats gregues raríssimes.

APOL·LIÓ: No dic pas que no, Majestat.

ZENÓ: Demà al matí m'embarco cap a Alexandria. Què us sembla, si m'anticipàveu alguna coseta...?

APOL·LIÓ: Ho sento. Tinc per principi de no anticipar ni una inalla a les cases imperials. Els temps que corren són turbulents, les institucions polítiques inestables, i l'interès dels clients s'ha traslladat de les antiguitats a l'art utilitari dels germànics. És el triomf de l'art primitiu. Una abominació, però sobre gustos... Em permeteu de retirar-me, Majestat?

RÒMUL: Em sap greu, Apol·lió, que t'hagis hagut de trobar en l'ensorrada general del meu imperi.

APOL·LIÓ: Majestat, si us plau! Si, com a antiquari jo en visc, d'aquestes coses! Respecte de les figures que he separat, enviaré un dependent a recollir-les.

Saluda amb una reverència i se'n va per l'esquerra. L'emperador d'Orient mou el cap, pensatiu.

ZENÓ: No sé, Ròmul, d'uns anys ençà que no tinc crèdit. Com més va més em convenço que la nostra professió no dóna.

Entra per l'esquerra el ministre de l'Interior, TUL·LI ROTUND.

TUL·LI: Majestat!

RÒMUL: Ja dorm, per fi, l'esportista, Tul·li Rotund?

TUL·LI: No es tracta d'Espuri Titus, es tracta de Cèsar Rupf.

RÒMUL: No el conec, aquest.

TUL·LI: És un personatge importantíssim. Va escriure una carta a la Vostra Majestat.

RÒMUL: No en lleigeixo, de cartes, des que sóc emperador. De què fa?

TUL·LI: És fabricant de pantalons. Aquella mena de vestit que els germànics es posen a les cames, i que ara comença a ser moda entre nosaltres.

RÒMUL: I, és ric, ministre de l'Interior?

TUL·LI: Immensament.

RÒMUL: Un home raonable, vaja.

JÚLIA: L'hauries de rebre, Ròmul.

ZENÓ: El cor em diu, i no m'enganya, que aquest home ens pot salvar.

RÒMUL: Fes passar el fabricant de pantalons.

Per l'esquerra entra CÈSAR RUPF, de còrpora sòlida i massissa, ben vestit. Es dirigeix de dret a ZENÓ, prenent-lo per l'emperador, però ZENÓ li indica RÒMUL amb un gest. CÈSAR RUPF duu a la mà un ample barret de viatge, de forma antiga. Fa una reverència molt migrada.

CÈSAR: Emperador Ròmul.

RÒMUL: Et saludo. Aquesta és la meva muller, l'emperadriu Júlia, i aquest, l'emperador d'Orient, Zenó Isauri.

CÈSAR RUPF amb prou feines saluda amb el cap.

RÒMUL: Què vols de mi, Cèsar Rupf?

CÈSAR: La meua família, que en realitat és originària de Germània, està establerta a Roma des del temps d'August i ha estat sempre al cap del ram de la confecció.

RÒMUL: M'alegra de saber-ho.

CÈSAR: Com a fabricant de pantalons vaig de dret al gra, Majestat.

RÒMUL: Ho crec.

CÈSAR: Estic convençut, i ho dic sense cap apassionament, que els cercles conservadors de Roma estan en contra dels pantalons. Exactament, com cada vegada que apunta una claror.

RÒMUL: On comencen els pantalons s'acaba la cultura.

CÈSAR: Aquesta gracieta la podeu dir vós, naturalment, perquè sou emperador, però jo, com a home de realitats descarnades, afirmo fredament que el futur pertany als pantalons. Un estat modern que no porti pantalons se'n va a can pistracs. Els germànics porten pantalons. Els germànics han prosperat d'una manera prodigiosa. Aquesta relació entre dos fets ha de semblar misteriosa, per força, als eterns polítics que mai no pensen en coses profundes, però a un home de negocis li resulta clara com la llum del dia. Només una Roma amb pantalons podrà ser d'igual força que l'investida de les hordes germàniques.

RÒMUL: Si jo compartís la teua optimista manera de pensar, caríssim Cèsar Rupf, jo i tot m'hi ficaria, dins d'aquesta indumentària fabulosa!

CÈSAR: He jurat de portar pantalons, clar i net, tot i que, al fons del fons, el cor sembla dir-me que, sense pantalons, tota la raça humana cap dins del mateix farcell. Però tinc honor professional, Majestat, i no hi gasto bromes. O triomfen els pantalons, o Cèsar Rupf dimiteix.

RÒMUL: Què em véns a proposar?

CÈSAR: Majestat, aquí hi ha l'empresa mundial «Cèsar Rupf», i aquí l'Imperi romà. És innegable.

RÒMUL: Certament.

CÈSAR: Doncs parlem clar, com l'aigua, sense sentimentalismes que tot ho enterboleixen: darrere meu hi ha un parell de mil milions de sestercis, i darrere vostre... l'abisme, simplement.

RÒMUL: Millor no es podria formular.

CÈSAR: De primer, vaig dir-me: «em compro l'Imperi romà», així, senzillament.

L'emperador quasi no pot amagar la seva joiosa emoció.

RÒMUL: Cèsar Rupf, n'haurem de parlar molt seriosament, de tot això! I per començar et faig cavaller. Aquil·les, una espasa!

CÈSAR: Gràcies, Majestat, però... totes les condecoracions hagues i per haver ja les he comprades. Mireu –per dir-ho fredament–, d'això de comprar, jo ja en torno. L'Imperi romà ha estat governat tan cap per avall, que renovar-lo resultaria car fins i tot a una empresa mundial com la meva –més i més no sabent si en val la pena. Tenim un Estat gegant, que és com no tenir res. Un hom, o és una gran empresa mundial o és un Imperi, i aquí us diré que prefereixo l'empresa, perquè dóna més. M'oposo a comprar, emperador Ròmul, però no a una aliança.

RÒMUL: Em proposes una associació entre l'Imperi i la teva empresa?

CÈSAR: Purament orgànica, perquè jo, com a comerciant,estic més per les coses orgàniques. «Pensa orgànicament o faràs bancarrota» és la meva divisa. Començarem fent fora els germànics.

RÒMUL: Ho veig bastant difícil.

CÈSAR: Un comerciant de talla mundial no coneix el mot «difícil» –sempre que compti amb els diners necessaris. Odoacre ha declarat per escrit i per instigació meva, que està disposat a evacuar Itàlia per la quantitat de deu milions.

RÒMUL: Odoacre?

CÈSAR: El cap de l'exèrcit germànic.

RÒMUL: Extraordinari. De veres, no em creia que se'l podia comprar.

CÈSAR: Tothom pot ser comprat avui, Majestat.

RÒMUL: I a mi, Cèsar Rupf, què m'exigiràs a canvi del teu ajut?

CÈSAR: Si jo pago deu milions i encara ofereixo un picotí més a l'Imperi a fi i efecte que, com tot Estat que frueix de bona salut, suri damunt de l'aigua i no s'enfonsi, poso per condició —a part que siguin declarats obligatoris els pantalons—, poso per condició que em doneu la vostra filla Rea per muller, ja que és evident que només així poden bastir-se les aliances orgàniques.

RÒMUL: La meva filla és promesa a un patrici arruïnat, presoner dels germànics des de fa tres anys.

CÈSAR: Majestat, jo miro les coses sense apassionament. No podeu negar, mal que us pesi, que l'Imperi només es pot salvat aliant-se amb una empresa d'experiència reconeguda. Si no, vindran els germànics, que ja estan a l'aguait a les portes de Roma, i vindran a passes de gegant. Em donareu la vostra reposta aquesta tarda. Si és «no», em casaré amb la filla d'Odocre. La casa Rupf ha de començar a pensar en l'hereu. Em trobo a la flor de l'edat, però el remolí del món dels negocis —al costat del qual les vostres matances són un joc de criatures— no m'ha permès fins ara de cercar la felicitat en els braços d'una esposa fidel. Se m'ofereixen dues possibilitats, però triar no és fàcil. Encara que políticament fora més natural quedar-me amb la germànica, per altra banda l'agraïment envers el meu país d'adopció m'inclina a fer-vos aquesta proposta. No m'agradaria que la casa Rupf comparegués davant el tribunal de la Història sospitosa de parcialitat.

Fa una reverència molt petita, arrabassa el seu barret de les mans de ZENÓ i surt per l'esquerra. Els altres tres, atordits, callats, continuen asseguts a taula.

JÚLIA: Ròmul, parlaràs immediatament amb Rea.

RÒMUL: I per què he de parlar amb Rea, cara muller?

JÚLIA: Cal que es casi immediatament amb aquest Cèsar Rupf.

RÒMUL: Per un grapat de sestercis em vendria l'Imperi romà ara mateix, però baratar la meva filla, ni tan sols se m'ha acudit.

JÚLIA: Rea estarà contenta de sacrificar-se per l'Imperi.

RÒMUL: Fa segles que no parem d'oferir-li sacrificis, a l'Estat.

Trobo que ja és hora que l'Estat se sacrifiqui per nosaltres.

JÚLIA: Ròmul!

ZENÓ: Si la teva filla no es casa el món s'acabarà!

RÒMUL: Nosaltres, ens acabarem. És molt diferent.

ZENÓ: Nosaltres som el món.

RÒMUL: Uns provincians, som, amb un món que ens creix més amunt del cap i que no podem comprendre.

ZENÓ: Un home com tu no hauria de ser emperador de Roma!

Pega un cop de puny a la taula i surt per la dreta. Per l'esquerra entren dos camàlics panxuts.

CAMÀLIC PRIMER: Venim a recollir unes figures.

RÒMUL: Són aquí, arrenclerades a la paret.

CAMÀLIC PRIMER (*Als altres camàlics.*): Són emperadors. Ves que no us en caigui cap a terra, que són trencadissos.

L'escena s'omple d'homes que traginen els busts.

JÚLIA: Em diuen «Mare de la Pàtria» i em sento orgullosa d'aquest títol. Doncs ara et parlaré com a Mare de la Pàtria! Et passes tot el sant dia assegut a taula, només t'interessen les teves gallines, no vols rebre els missatgers, et negues a decretar la mobilització general, no t'alces contra l'enemic, no vols donar la teva filla a l'únic que ens podria salvar tots. Pots dir-me que pretens?

RÒMUL: No voldria pertorbar la Història universal, amada Júlia.

JÚLIA: Sàpigues que m'avergonyeixo de ser la teva dona!

Se'n va per la dreta.

RÒMUL: Píram, pots endur-te'n la safata. Ja estic d'esmorzar.

S'eixuga la boca amb el tovalló. PÍRAM enretira la tauleta.

RÒMUL: Aquil·les, aigua.

AQUIL·LES porta l'aigua. RÒMUL es renta les mans. Per la porta de l'esquerra entra precipitadament ESPURI TITUS MAMMA.

ESPURI: Majestat!

RÒMUL: Qui ets?

ESPURI: El prefecte Espuri Titus Mamma.

RÒMUL: Què vols?

ESPURI: Vinc de Pavia, i he galopat dos dies i dues nits, sense parar. Set cavalls han caigut morts sota meu, m'han ferit tres fletxes i en arribar aquí no m'han permès de veure't! Et porto, Emperador, el missatge del teu darrer general, Orestes, abans de caure a les mans de l'enemic!

Allarga un rotlle de pergami a RÒMUL. RÒMUL ha romàs immòbil.

RÒMUL: Estàs ferit, extenuat. Per què tant d'esforç, Espuri Titus?

ESPURI: Perquè Roma visqui.

RÒMUL: Roma fa molt de temps que és morta. Et sacrificues per un mort, lluites per una ombra, vius per a un sepulcre en ruïnes. Vés a dormir, prefecte. La nostra època ha convertit el teu heroisme en una comèdia.

S'alça majestuós i surt per la porta del mig. ESPURI TITUS MAMMA, absolutament desfet, llença tot d'una el missatge d'Orestes i el trepitja amb fúria, mentre crida.

ESPURI: Roma té un emperador que és una vergonya!

ACTE SEGON

Primeres bores de la tarda del funest dia de març de l'any 476. Parc davant la casa de camp de l'emperador. Pertot arreu molsa, heura, malesa. Pertot arreu escataineig de gallines i quiquiriquics. Per tots els cantons de l'escena voletegen gallines, sobretot si arriba algú. Al fons, maltractada per l'aviram, la façana de la casa mig derruïda, amb una porta d'on parteix una escalinata que condueix al parc. A les parets, mal escrit amb guix: «Visca la servitut!», «Visca la llibertat!» La impressió que dona és la d'un galliner, tot i que al prosceni hi hagi unes quantes cadires de jardí, de forma elegant, que han conegut millors dies. De tant en tant l'escena queda submergida en una fumera negra que surt d'un edifici no gaire alt adossat a l'esquerra de la vil·la. En resum: una desesperació latent, l'encís d'una fi del món, d'après moi le déluge. Personatges: assegut en una cadira el ministre de l'Interior TUL·LI ROTUND; en una altra el ministre de la Guerra, MARES, ara Mariscal de l'Imperi com ja sabem, en plens preparatius, adormit, amb un mapa d'Itàlia desplegat sobre els genolls i amb el casc de mariscal a terra. Ha deixat l'escut arrambat a la paret de la casa. Porta escrita, també, la divisa germànica. ESPURI TITUS MAMMA, encara brut i embenat camina cansadament arran de la casa, s'estintola a la paret, torna a caminar arrossegant-se.

ESPURI: Estic cansat. Estic cansat. Estic mort de cansament.

Per la porta de la casa surt un cuiner amb davantal blanc i gorra alta de cuiner.

CUINER: Tinc l'honor de poder anunciar el sopar. Avui, idus de

març de l'any 476, menjaran una sopa de verdures i tres gallines rostides amb castanyes a la moda de Campània.

Avança cap a la dreta, amagant-se un ganivet al darrere i afalagant les gallines que escriดassen desesperadament.

CUINER: Juli Nepos, Orestes, Ròmul, tites, tites...

Per l'esquerra acompanyeix ZENÓ ISAURL S'atura i es neteja les sandàlies refregant-se els peus a terra.

ZENÓ: Ja torno a trepitjar un món on només hi ha gallines! Porto les sandàlies totes grogues i enganxifades.

TUL·LI: Criar gallines és l'única passió de l'emperador.

Entra un missatger per la dreta, corrent.

MISSATGER: Els germànics són a Roma! Els germànics són a Roma!

TUL·LI: Altre cop males notícies. Tot el dia igual.

ZENÓ: En té la culpa la dèria de les gallines. És d'esperar que l'emperador —almenys ara— deu ser a la capella a pregar pel seu poble!

TUL·LI: L'emperador dorm.

ZENÓ: Nosaltres intentem salvar la civilització febrosament... i ell dorm! Què és, aquesta pudor de fum?

TUL·LI: Cremem els arxius.

ZENÓ (*Que ha quedat com llampat.*): Vosaltres... cremeu... els arxius? I a sant de què els cremeu?

TUL·LI: Cal evitar, sigui com sigui, que els inapreciables documents de l'art romana de governar caiguin en mans dels bàrbars. I ens manquen els recursos financers per traslladar-los.

ZENÓ: I és clar, cremeu els arxius. Així, a les bones, com si no hi hagués ni la més petita esperança d'una victòria final.

Amb aquesta Roma vostra no hi ha res a fer. Corcada fins al moll de l'os. Li manca valor, coratge...

Entren per la dreta els dos camarlencs.

ELS DOS: Majestat.

ZENÓ: Els camarlencs! S'han eixcat del galliner.

Sembla mortalment espantat. Ells li agafen les mans.

SULFÚRIDES: Ara, Majestat, repetirem el poema del «Plany». Ho necessitem més que mai.

FOSFÓRIDOS: Us ho suplico, Zenó Isauri!

ZENÓ: Ajut vinc a implorar, oh sol...

SULFÚRIDES: ...oh lluna!

ZENÓ: Oh lluna de la nit més fosca de l'univers!

Cercant mercè prop teu sigui la lluna...

FOSFÓRIDOS: ...el sol!

ZENÓ: El sol... vaja! Altra vegada un ou!

Es neteja la sandàlia mentre els camarlencs l'obliguen a caminar cap a l'esquerra.

ESPURI: Fa cent hores que no dormo! Cent hores!

Espantosa cridòria de gallines. Per la dreta ve el cuiner i entra dins la casa. Duu una gallina a cada mà i una altra sota el braç. El davantal és tot esquitxat de sang.

CUINER: D'això en diuen gallines... I ho he de presentar a taula! Molts noms d'emperador, sí, sí, però tan magres que amb prou feines valen per a la sopa. Sort de les castanyes... Omplirem els ventrells dels senyors encara que només sigui amb farratge.

ESPURI: No puc més! Ja en tinc prou d'aquest etern escatainar!

Estic cansat, senzillament cansat! De Pavia fins aquí, d'una sola tirada, a cavall! I amb tanta sang com he perdut!

TUL-LI: Vagi-se'n al jardí del darrere. Des d'allí no se senten tant.

ESPURI: Ja hi he anat, però hi ha la princesa que pren la seva lliçó de declamació, i prop de l'estany l'emperador d'Orient assaja...

MARES: Silenci! (*Es torna a adormir.*)

TUL-LI: No cridi tant, que desperta el mariscal de l'Imperi!

ESPURI: Estic desfet de cansament...! I només em mancava aquest fum, aquest fum pestilent i corrosiu!

TUL-LI: Segui una estona...

ESPURI: Així que m'assec m'adoçmo.

TUL-LI: És molt natural, amb el cansament...

ESPURI: No vull dormir! Vull venjar-mel!

El mariscal de l'Imperi s'alça desesperat.

MARES: És que no hi podré meditar en pau, jo, aquí? L'estratègia es qüestió d'intuïció! Si davant una ferida sagnant el cirurgià necessita recolliment interior, què pot fer més mal, a la guerra, que soroll i frivolitat al quarter general!

Irritadíssim cargola el mapa, recull el casc, se'n va cap a la casa. Allà recull l'escut, i se'l mira, estupefacte.

MARES: Algú ha escrit paraules hostils al meu escut! I també ha empastifat les parets!

TUL-LI: La criada helvètica!

MARES: Convoqueu immediatament un consell de guerra!

TUL-LI: No tenim temps, mariscal!

MARES: Sabotatge!

TUL-LI: Manca de personal. El primer majordom necessita algú que l'ajudi a fer les maletes.

MARES: Pot ajudar-lo vostè. No sé pas què més pot fer, ara com ara, un ministre de l'Interior.

TUL·LI: Jo ja m'ocupo de trobar un fonament legal per al trasllat de la residència imperial a Sicília!

MARES: Sou una colla de derrotistes, però jo no em deixo desmoralitzar. La nostra posició estratègica serà cada vegada més favorable. Va millorant, de derrota en derrota. Com més endins de la península penetren els germànics, més es fiquen en un carreró sense sortida i més fàcilment nosaltres, des de Sicília i Còrsega, els podrem apallissar.

ESPURI: Abans, apallisseu l'emperador!

MARES: No podem perdre. En absolut! Els germànics no tenen vaixells. Un cop a les illes serem inatacables!

ESPURI: Però si nosaltres tampoc no en tenim, de vaixells! De què ens poden servir, les illes? Els germànics sí que seran inatacables, un cop instal·lats a Itàlia!

MARES: Construïm-ne, doncs!

ESPURI: Construir-ne? Un Estat en bancarrota?

TUL·LI: Ens amoïnem per coses que no cal. El problema principal, ara, és saber com ens ho farem per arribar a Sicília.

MARES: Faré aparellar un veler de tres pals.

TUL·LI: Un veler de tres pals? No ens ho podem permetre. Són caríssims! Per què no mires de trobar una galera?

MARES: M'han degradat de mariscal a consignatari marítim!

Se'n va amb passa vacil·lant cap a la casa.

TUL·LI: Ho veu? Ha hagut de despertar el mariscal de l'Imperi!

ESPURI: Estic tan cansat.

TUL·LI: L'única esperança és de trobar a Sicília una casa de camp, d'un lloguer enraonat.

Cridòria fortíssima de gallines. Per l'esquerra entra caminant molt a poc a poc l'estropellada persona d'EMILIA flac, esblaimat, que mira al seu entorn i diu.

EMILIA: És la vil·la de l'Emperador?

El ministre de l'Interior contempla atònit la inquietant figura.

TUL·LI: Qui és, vostè?

EMILIA: Un fantasma.

TUL·LI: Què desitja?

EMILIA: L'emperador és el pare de tots nosaltres, veritat?

TUL·LI: Dels patriotes, sí.

EMILIA: Jo sóc un patriota. He vingut a visitar la casa del meu pare.

Torna a guaitar al seu voltant.

EMILIA: Un galliner que és una immundícia. I la casa, un merder. Al llac, una Venus escrostonada... i heura, molsa, ous pertot arreu amagats en els esbarzers —encara en porto alguns enganxats a les soles. I qui sap on, un emperador que segurament ronca.

TUL·LI: Vagi-se'n, i de pressa! O si no faré venir la guàrdia personal de l'emperador que fa l'exercici al prat d'aquí darrere!

EMILIA: Al prat d'aquí darrere, la guàrdia de l'emperador hi fa la migdiada. S'ha endormiscat amb l'escataineig de les gallines. No torbem la pau dels déus.

Apareix l'emperadriu a la porta.

JÚLIA: Èbius! Èbius! Algú ha vist el primer majordom?

EMILIA: La Mare de la Pàtria.

TUL·LI: No ajudava a fer les maletes, Majestat?

JÚLIA: Ha desaparegut avui matí.

TUL·LI: Això vol dir que ha fugit!

JÚLIA: Típic germànic.

L'emperadriu se'n torna a la casa.

ESPURI: Els romans, són els qui fugen!

Sembla irritadíssim un moment; després torna a quedar-se abs-tret; després torna a córrer desesperadament per no adormir-se. EMILIA s'asseu a la cadira del mariscal de l'Imperi.

EMILIA: Vostè és Tul·li Rotund, ministre de l'Interior?

TUL·LI: Em coneix?

EMILIA: Hem sopat plegats més d'una vegada, Tul·li Rotund, al-gunes nits d'estiu.

TUL·LI: No ho recordo.

EMILIA: Com podria recordar-se'n? Entre aleshores i ara un im-peri mundial s'ha esfondrat.

TUL·LI: Digui'm d'on ve, en tot cas.

EMILIA: De la realitat he vingut a parar directament al món fic-tici d'aquesta residència.

ESPURI: Estic cansat. Estic cansat com un gos.

Les gallines tornen a fer xivarri. MARES surt de la casa.

MARES: M'he descuidat la vara de mariscal.

EMILIA: Si és servit.

Li allarga el bastó de mariscal que és a terra, prop d'ell. MARES se'n torna a la casa, vacil·lant.

TUL·LI: Ara ho entenc! Vostè arriba del front, i és tot un home. Ha vessat la seva sang per la pàtria. Puc fer alguna cosa per vostè?

EMILIA: Pot fer alguna cosa contra els germànics?

TUL·LI: Ningú no pot fer-hi res, avui per avui. La nostra resis-tència és calculada a llarg termini. Els molins de Déu molen molt lentament.

EMILIA: En aquest cas, no pot fer res per mi.

De la casa surten servents carregats amb cofres.

SERVENTS: On van, els cofres de l'emperadriu?

TUL·LI: Avall, cap a Nàpols.

El servents passen amb els cofres i es dispersen. Durant tota l'escena hi haurà moviment de servents que passen.

TUL·LI: És un temps amarg i una època ben tràgica, però tot i això, una creació jurídica tan perfectament organitzada com l'Imperi Romà és capaç de dominar les crisis més dolentes amb la solidesa del seu valor intern. La nostra cultura superior triomfarà dels germànics!

ESPURI: Estic espantosament cansat.

EMILIÀ: Li agrada Horaci? Escriu amb el bon estil d'Itàlia, vostè?

TUL·LI: Sóc jurista.

EMILIÀ: A mi m'agradava Horaci. I escrivia amb el millor estil d'Itàlia.

TUL·LI: És poeta, vostè?

EMILIÀ: Vaig ser una persona de cultura superior.

TUL·LI: Home, torni a escriure, torni a fer versos! L'esperit triomfa de la carn!

EMILIÀ: Allà d'on jo vinc la carn ha triomfat dels esperits.

Renovat escatainar. Renovat aletejar de gallines. Per la dreta entren REA i FÍLAX, l'actor, que vénen del darrere de la casa.

REA (*Declamant.*): Mireu-me, ciutadans de la pàtria.

Mireu-me a mi que faig el meu darrer viatge
i esguardo per darrera vegada
la llum del sol.

I això, mai més?

ESPURI: No em convé pas escoltar els clàssics, ara precisament, perquè m'adormiré a l'acte!

Surt per l'esquerra fent tentines.

FÍLAX: Endavant, princesa! Més força! Més dramàtic!

REA: Car el déu de la mort, el qui totes les coses fa callar,
se me'n duu a mi, vivent,
a les riberes infernals, quan mai encara
cap nuvi no m'ha cantat
el càntic nupcial, ans ben al contrari,
sóc promesa a l'Aqueront!

FÍLAX: Ben al contrari, sóc promesa a l'Aqueront!

REA: Ben al contrari, sóc promesa a l'Aqueront!

FÍLAX: Més tràgic, princesa, més rítmic, més crit de dintre a
fora, més ànima, o ningú no valorarà aquests versos immor-
tals! Es nota que no teniu una idea clara del que és l'Aque-
ront i el déu de la mort. En parleu com si fossin coses abs-
tractes. Encara no ho heu viscut interiorment. Per a vós són
literatura, no realitat. Llàstima, llàstima de veres... A veure,
repetim: Ben al contrari, sóc promesa a l'Aqueront!

REA: Ben al contrari, sóc promesa a l'Aqueront!

FÍLAX: Ai, boja...

REA: Ai, boja m'has fet tornar, pàtria!
Per què et burles de mi,
que encara no he mort,
que encara veig el dia? I per què
m'obligues, amb una vergonyosa llei,
no plorada per l'amor, a una tomba inaudita!
Ni entre els mortals, ni entre els morts!

FÍLAX: Ni entre els mortals, ni entre els morts! Un to tràgic,
princesa! Doneu la tristesa incommensurable del sentiment!
Ni entre els mortals... Repetiu-ho una altra vegada.

REA: Ni entre els mortals, ni entre els morts.

*EMILIA s'ha alçat i ara està dret davant la princesa que declama
i que, sorpresa de l'aparició, el mira fit.*

REA: Què vols?

EMILIÀ: Qui ets?

REA: Tinc més dret jo, a demanar-te qui ets.

EMILIÀ: Sóc allò que torna quan s'ha estat al lloc d'on vinc. Qui ets, tu?

REA: Sóc Rea, la filla de l'Emperador.

EMILIÀ: Rea, la filla de l'emperador... No t'havia reconegut. Ets bonica, però havia oblidat la teva cara.

REA: Ens coneixem?

EMILIÀ: Crec recordar-ho.

REA: Véns de Ravenna? Havíem jugat plegats, quan érem infants?

EMILIÀ: Havíem jugat plegats en ser jo un home.

REA: No vols dir-me el teu nom?

EMILIÀ: El meu nom el porto escrit a la mà esquerra.

REA: Ensenya'm aquesta mà, doncs.

Ell li allarga la mà.

REA: Oh, quina mà més espantosa!

EMILIÀ: L'aparto?

REA: No puc mirar-me-la.

Es gira.

EMILIÀ: Així, no podràs saber qui sóc.

Amaga la mà.

REA: Dóna'm la teva mà.

Allarga la seva dreta. EMILIÀ li posa la seva esquerra al damunt.

REA: L'anell! L'anell d'Emilià!

EMILIÀ: L'anell del teu promès.

REA: És mort.

EMILIÀ: Ben mort.

REA: En alguns llocs la carn ha crescut per damunt de l'anell...

Es mira fixament la mà dins les seves.

EMILIÀ: És una sola cosa amb la meva carn ultratjada.

REA: Emilià! Ets Emilià!

EMILIÀ: L'era.

REA: No et reconec, Emilià.

El mira fixament.

EMILIÀ: Mai més no em reconeixeràs. Torno de les presons dels germànics, filla de l'emperador.

Drets, es miren.

REA: T'he esperat tres anys.

EMILIÀ: A les presons germàniques tres anys són una eternitat, filla de l'emperador. I un home no pot ser esperat tant de temps.

REA: Però ara ets aquí. Ara véns a mi, a la casa del meu pare.

EMILIÀ: Els germànics, vénen.

REA: Ja ho sabem.

EMILIÀ: Doncs vés, i agafa un ganivet.

REA (*El mira, espantada.*): Què vols dir, Emilià?

EMILIÀ: Vull dir que amb un ganivet una dona pot lluitar.

REA: Ja no cal que lluitem. L'exèrcit romà ha estat derrotat. No ens queda ni un soldat.

EMILIÀ: Els soldats són homes, i els homes poden lluitar. Encara hi ha molts homes, aquí. Dones, esclaus, vells, esguerrats, criatures, ministres. Vés, agafa un ganivet.

REA: No té sentit, Emilià. Ens hem de lliurar als germànics.

EMILIÀ: Fa tres anys em vaig lliurar als germànics. I què n'han fet, de mi, filla de l'emperador? Vés, agafa un ganivet.

REA: Tres anys t'he esperat, dia per dia, hora per hora. I ara em fas por.

EMILIÀ: «Ans ben al contrari, sóc promesa a l'Aqueront.» No citaves aquests Versos? Ara són veritat els teus versos! Vés, agafa un ganivet! Vés! Vés!

REA fuig, corrent, cap a la casa.

FÍLAX: Princesa! Princesa! No hem acabat la lliçó, encara! Falta el moment culminant, aquell passatge elevadíssim sobre l'Aqueront, el més excels de la literatura clàssica!

REA: Ja no la necessito per a res, la literatura. Ho sé prou, ara, qui és el déu de la mort.

Desapareix dins la casa. FÍLAX li corre al darrere.

TUL-LI: Marc Juli Emilià, retornat del seu captiveri entre els germànics! Em sento commogut.

EMILIÀ: Doncs ja cal que corris cap al front, o la teva commoció és un luxe.

TUL-LI: Amic, no hi ha dubte que has viscut moltes dificultats i que t'has guanyat el nostre respecte, però tampoc no has de creure que nosaltres aquí, a la residència imperial, no n'hàgim passades moltes. Estar-se assegut i anar rebent notícies dolentes una darrere l'altra, i no poder-hi fer res és el pitjor que pot succeir a un polític.

Entra corrent per l'esquerra un missatger cap al palau.

MISSATGER: Els germànics avancen cap al sud per la via Àpia!

TUL-LI: Ho veus? Cap al sud. Vénen de dret aquí. Tot és parlar de males notícies com rebre'n una tot seguit.

Apareix MARES a la porta de la casa.

MARES: No es troba ni una galera per remei.

TUL·LI: Però si al port de Nàpols n'hi ha una!

MARES: Que ha salpat per lliurar-se als germànics.

TUL·LI: En nom de Déu, mariscal, *hem de trobar* un vaixell!

MARES: Potser farfem amb una barca de pescadors.

Torna a desaparèixer. El ministre de l'Interior sembla irritat.

TUL·LI: Està tot preparat per reorganitzar l'Imperi des de Sicília.

Tinc el cap ple de coses: reformes socials, assegurances per als estibadors del moll invàlids... Però aquests projectes només els podré convertir en fets si aconseguim un mitjà de transport!

ESPURI: Aquesta pudor de cremat! Aquesta eterna i corrosiva pudor de cremat!

Cridòria de gallines. Entra CÉSAR RUPF per l'esquerra.

CÉSAR: Senyors meus! Espero que siguin fredament conscients que, després de la caiguda de Roma, l'Imperi no valdrà ni un pet d'ase.

EMILIA: Qui és, vostè?

CÉSAR: César Rupf, propietari de la firma mundial Rupf, pantalons i armilles.

EMILIA: Què vol?

CÉSAR: Per a qui estigui informat ni que sigui mitjanament, de política, és clar com la llum del dia que Roma només es pot salvar si jo afluixo uns quants milions. He fet una proposta honesta i demano una resposta decorosa. Sí o no. Jubileu, o la fi del món. O torno a casa amb una núvia, o l'Imperi se'n va a fer punyetes!

EMILIA: De què se les heu, ministre?

TUL·LI: Odoacre estaria disposat, per una suma de deu milions,

a abandonar Itàlia. Aquest... fabricant de pantalons, està disposat a pagar aquesta suma.

EMILIA: Les condicions...?

TUL·LI: Es vol casar amb la princesa Rea.

EMILIA: Feu venir la princesa.

TUL·LI: Vol dir que...

EMILIA: I reuniu la Cort.

El ministre de l'Interior es dirigeix a la vil·la.

EMILIA: Fabricant de pantalons, la seva oferta rebrà resposta.

Entra per la dreta, fent tentines i en direcció a la l'esquerra, el prefecte de cavalleria.

ESPURI: Cent hores sense dormir. Cent hores. Estic cansat, ja no m'aguanto de tan cansat...

Apareixen a la porta de la casa REA i TUL·LI ROTUND, ZENÓ, MARES, FOSFORIDOS, SULFURIDES, el cuiner, guàrdies.

REA: M'has fet cridar, Emilià?

EMILIA: T'he fet cridar. Vine. (REA s'apropa a ell a poc a poc.)

M'has esperat tres anys, filla de l'emperador.

REA: Tres anys dia per dia, hora per hora.

EMILIA: M'estimes.

REA: T'estimo.

EMILIA: Amb tota la teva ànima.

REA: Amb tota la meva ànima.

EMILIA: Faries tot el que jo et demanés?

REA: Ho faré tot.

EMILIA: I, agafaries un ganivet?

REA: Agafaré un ganivet si tu ho vols.

EMILIA: Tan gran és el teu amor, princesa?

REA: El meu amor per tu és immens. No et reconec, però t'estimo. Em fas por, però t'estimo.

EMILIÀ: Si és així, casa't amb aquest magnífic panxut i dóna-li fills.

Assenyala CÉSAR RUPF.

ZENÓ: Per fi, un romà que té seny!

LA CORT: Casa't, princesa! Casa't!

TUL·LI: Ofereix el teu sacrifici per amor de la pàtria, criatura.

Tots, plens d'esperança, miren fixament REA.

REA: Cal que et deixi?

EMILIÀ: Cal que em deixis.

REA: I hauré d'estimar-ne un altre?

EMILIÀ: Has d'estimar qui pot salvar la teva pàtria.

REA: Però jo t'estimo a tu!

EMILIÀ: Però et rebutjo perquè Roma visqui.

REA: Vols ultratjar-me, Emilià, perquè tu t'has sentit ultratjat?

EMILIÀ: És necessari. El nostre enviliment alimentarà Itàlia; de la nostra ignomínia recobrarà una nova força.

REA: No pots exigir-me això, si m'estimes.

EMILIÀ: Només puc exigir-t'ho perquè m'estimes.

Ella el mira espantada.

EMILIÀ: Obeiràs, filla de l'emperador. El teu amor és immens.

REA: Obeiré.

EMILIÀ: Seràs la seva dona.

REA: Seré la seva dona.

EMILIÀ: Així, dóna la mà a aquest fred i conscient fabricant de pantalons.

REA obeeix.

EMILIÀ: Ja tens la mà de la filla única de l'emperador, Cèsar Rupf. I a un vedell d'or l'han coronat amb una corona imperial virginal, perquè vivim en un temps en què, davant les violacions inaudites comeses contra la humanitat, l'alcaivotèria és una virtut.

CÈSAR RUPF està emocionat.

CÈSAR: Princesa, m'heu de creure: les llàgrimes dels meus ulls són d'or pur. L'empresa mundial Rupf, amb aquest enllaç vitalici s'ha enlairat a uns cims com ningú altre del meu ram no havia mai pogut atènyer.

Enormes glopades de fum.

MARES: L'Imperi s'ha salvat!

CUINER: L'Occident aguanta fort! Per celebrar aquesta diada, mataré els Flavis!

SULFÜRIDES i FOSFÒRIDOS: El càntic de gaubança, Majestat.

TOTS DOS i ZENÓ: Gaubança, goig, oh Bizanci!

La teva glòria creix, el teu llustre s'enlaira
fins a la volta estrellada.

La nostra creença, la nostra esperança
és ja un miracle
i la salvació s'és feta.

TUL·LI: Atureu immediatament la crema dels arxius!

VEU D'AQUIL·LES: L'Emperador!

El fum es dissipa. A la porta, voltat de la seva Cort, apareix RÒMUL. Darrere d'ell, AQUIL·LES i PÍRAM, que porta un covenet amb ampolles. Silenci.

RÒMUL: Hi ha molta animació, al meu parc! Puc saber el motiu de tanta gresca?

Silenci.

EMILIA: Benvingut, Imperàtor de la bona teca! Se't saluda, Cèsar el gallinaire! Salve, tu, que els soldats anomenen Ròmul el petit!

L'emperador observa atentament EMILIA.

RÒMUL: Tu ets Emilià, el promès de la meva filla.

EMILIA: Ets el primer que em reconeix, emperador Ròmul. Ni la teva filla no m'ha reconegut.

RÒMUL: No dubtis del seu amor. Només els vells tenim ulls penetrants. Sigues benvingut, Emilià.

EMILIA: Perdona, Pare del món, que no correspongui al teu salut com és el costum. He estat massa temps presoner dels germànics. Ja no m'hi entenc amb els usatges de la cort. En canvi, la història de Roma m'ha servit de molt. Hi ha hagut emperadors als quals se'ls podia cridar: «Visca el gran triomfador!», i a d'altres; «Visca el gran assassí!». A tu podran cridar-te: «Visca Ròmul, el gran dormilega!»

RÒMUL s'asseu sota la porta, en una cadira de braços i observa llargament EMILIA.

RÒMUL: Se't noten, al cos, les privacions i les necessitats. Has patit fam i set.

EMILIA: Jo tenia fam, i tu menjaves a hores fixes.

RÒMUL: Veig les teves mans. Has estat torturat.

EMILIA: He sofert tortura, però les teves gallines han prosperat molt.

RÒMUL: Estàs desesperat.

EMILIA: Surto d'una presó de Germània, emperador de Roma. A la teva presència, excels, hi he vingut a peu. He mesurat la infinita amplària del teu Imperi milla per milla, passa per passa. He vist el teu Imperi, Pare del món.

RÒMUL: D'ençà que sóc emperador, que no he sortit d'aquesta casa. Parla'm del meu Imperi, Emilià.

EMILIÀ: No he vist res, fora d'immensos paratgès en decadència.

RÒMUL: Parla'm dels meus súbdits.

EMILIÀ: El teu poble és saquejat pels manifassers i aprofitaires de guerra, és oprimint per mercenaris i és escarnit pels lansquenets germànics.

RÒMUL: No m'és desconegut això que dius, Emilià.

EMILIÀ: ¿Com pots saber el que no has vist mai, emperador de Roma?

RÒMUL: Puc imaginar-m'ho, Emilià. Ara, entra amb mi a casa. La meua filla t'ha esperat tots aquests anys.

EMILIÀ: Jo ja no sóc digne de rebre la teua filla, emperador de Roma.

RÒMUL: No ets indigne, sinó desgraciat.

EMILIÀ: Deshonorat. Els germànics em van obligar a passar sota un jou brut de sang. A quatre grapes. Nu. Com una bèstia.

MARES: Venjança!

REA: Emilià!

Abraça el seu estimat.

EMILIÀ: Sóc un oficial romà. I he perdut l'honor. Vés-te'n amb aquell a qui pertanys, filla de l'Emperador.

Ella retorna lentament vers CÈSAR RUPF.

EMILIÀ: La teua filla és la muller d'aquest fabricant de pantalons, emperador de Roma, i el teu Imperi s'ha salvat gràcies a la meua ignomínia.

L'emperador s'aixeca de la cadira de braços.

RÒMUL: L'Emperador no autoritza aquest casament.

Tot hom es queda petrificat.

CÈSAR: Papà!

REA: M'hi casaré, pare. No pots privar-me de fer l'única cosa que pot salvar la meva pàtria.

RÒMUL: La meva filla es doblegarà a la voluntat de l'Emperador. L'Emperador sap què fa quan llença el seu Imperi al foc, quan deixa caure allò que s'ha de rompre, i trepitjar allò que pertany a la mort.

REA entra a la casa, cobrint-se la cara amb les mans.

RÒMUL: Píram, a la feina! És l'hora del pinso. August! Tiberi! Trajà! Adrià, Marc Aureli! Odoacre!

Distribueix el gra a l'aviram llençant-lo a grapats. Els dos servents el segueixen. Els altres romanen immòbils.

TUL·LI: Torneu a calar foc als arxius, immediatament!

Una espessa fumera negra torna a cobrir-ho tot.

EMILIA: A fora l'emperador!

ACTE TERCER

És la nit de l'idus de març de l'any 467. El dormitori de l'emperador. A l'esquerra, una filera de finestres. Al fons, la porta. A la dreta del llit, una altra porta. Al mig de l'estança, dues otomanes, que fan angle obert de cara al públic. Al mig i entre les otomanes, una bonica tauleta baixa. A dreta i esquerra del prosceni dos armaris de paret. És de nit. Lluna plena. L'escena és a les fosques. Només les finestres fan unes taques clares al sòl i a les parets. La porta del fons s'obre. Apareix PIRAM portant un canelobre de braços amb el qual n'encén un altre del costat del llit. Després va fins al prosceni i deixa el canelobre damunt la tauleta. L'emperador entra per la dreta, vestit amb una camisa de dormir bastant deslluïda. Al seu darrere, AQUIL·LES.

RÒMUL: Després d'un bon sopar, el bany m'ha anat rebé. Avui ha estat un dia patètic, la mena de dies que no m'agraden. No hi ha res com un bon bany. No sóc un home tràgic jo, Aquil·les.

AQUIL·LES: La Vostra Majestat desitja la toga imperial o la bata?

RÒMUL: La bata. Per avui ja he plegat de governar.

AQUIL·LES: La Vosta Majestat encara no ha signat la proclama al poble romà.

RÒMUL: Ho faré demà.

AQUIL·LES vol ajudar-lo a posar-se la bata. RÒMUL queda un moment perplex.

RÒMUL: Porta'm la bata imperial, Aquil·les. Aquesta és massa deslluïda.

AQUIL·LES: La bata imperial, l'emperadriu ja l'ha feta posar a la maleta, Majestat. Pertanyia al seu pare.

RÒMUL: Tens raó, sí. Ajuda'm a posar-me aquesta pelleringa...

Es posa la bata i es tren la corona de llorer.

RÒMUL: Encara duia la corona de llorer. M'he descuidat de treure-la per banyar-me. Penja-la al capçal del llit, Píram.

Li dona la corona i PÍRAM la penja.

RÒMUL: Quantes fulles li queden encara?

PÍRAM: Dues.

RÒMUL sospira i es dirigeix a la finestra.

RÒMUL: Quin dia, avui! Per fi, aire fresc. S'ha girat una mica de vent i s'ha endut el fum. Quin suplici, aquesta tarda! Però vaja, ja hem cremat els arxius. L'única disposició raonable del ministre de l'Interior.

PÍRAM: Els historiadors ho lamentaran, Majestat.

RÒMUL: I ca! Trobaran d'altres fonts, i molt millors que els nostres arxius.

S'assen a l'otomana de la dreta.

RÒMUL: Porta'm el volum de Catul, Píram. Potser la meva dona ja l'ha ficat a la maleta perquè era de la biblioteca de son pare?

PÍRAM: També, Majestat.

RÒMUL: No hi fa res. Provaré de recordar-me'n. Els bons versos mai no s'obliden del tot. Una copa de vi, Aquil·les.

AQUIL·LES: La Vostra Majestat desitja Falern o Siracusa?

RÒMUL: Falern. En temps com els que correm cal beure el millor.

AQUIL·LES *posa una copa damunt la tauleta, davant l'emperador.*
PÍRAM *aboca el vi.*

PÍRAM: De la collita del setanta. I ja només en resta aquesta ampolla, senyor.

RÒMUL: Ah, doncs deixa-la aquí.

AQUIL·LES: La Mare de la Pàtria vol parlar amb la Vostra Majestat.

RÒMUL: Que passi l'emperadiu. El segon canelobre ja no el necessito.

Els ajudes de cambra fan una reverència i surten. PÍRAM s'enduu el canelobre del costat del llit. Ara només hi ha llum al prosceni. Al fons, cau un creixent clar de lluna.

JÚLIA (*Que ha entrat pel fons.*): El primer majordom s'ha passat als germànics. Sempre t'ho he dit, que aquest Èbius em feia mala espina.

RÒMUL: I què volies, doncs? Que essent com és germànic morís per nosaltres, que som romans?

Silenci.

JÚLIA: He vingut a parlar amb tu per última vegada.

RÒMUL: Vas vestida de viatge, estimada muller.

JÚLIA: Aquest nit m'embarco, cap a Sicília.

RÒMUL: Ja està a punt, la barca?

JÚLIA: És un rai.

RÒMUL: No és una mica perillós?

JÚLIA: No moure's d'aquí és més perillós.

Silenci.

RÒMUL: Et desitjo un bon viatge.

JÚLIA: Potser trigarem a veure'ns.

RÒMUL: No ens veurem mai més.

JÚLIA: A Sicília, he decidit de continuar la resistència contra l'enemic.

RÒMUL: La resistència al preu que sigui és la cosa més insensata que podries fer.

JÚLIA: Ets un derrotista.

RÒMUL: Només sospeso les coses. Si fem resistència la nostra caiguda encara costarà més sang. Podrà ser grandiosa, però a què traurà cap? A què treu cap incendiar un món que ja està perdut?

Silenci.

JÚLIA: Així no vols que Rea es casi amb Cèsar Rufus?

RÒMUL: No.

JÚLIA: I tampoc no vols venir a Sicília?

RÒMUL: L'emperador no fuig.

JÚLIA: Et costarà el cap.

RÒMUL: I què? Vols que ja el comenci a perdre ara?

Silenci.

JÚLIA: Fa vint anys que som casats, Ròmul.

RÒMUL: Què vols dir amb això tan inquietant?

JÚLIA: En altre temps ens havíem estimat.

RÒMUL: Saps molt bé que menteixes.

Silenci.

JÚLIA: Així, només vas casar-te amb mi per ser emperador?

RÒMUL: Exacte.

JÚLIA: I goses dir-m'ho a la cara, tranquil·lament?

RÒMUL: És clar que sí. El nostre matrimoni ha estat espantós, però mai no he comès el delicte de dissimular per quins motius et vaig prendre per muller. Em vaig casar amb tu per

ser emperador, i tu et vas casar amb mi per ser emperadriu. Vas voler ser la meva dona perquè jo procedeixo de la més alta noblesa romana i tu ets la filla de l'emperador Valentinià i d'una esclava. Jo t'he legitimat i tu m'has coronat.

Silenci.

JÚLIA: Ens hem necessitat l'un a l'altre.

RÒMUL: Naturalment.

JÚLIA: Per això el teu deure és de venir amb mi a Sicília. Ens pertanyem l'un a l'altre.

RÒMUL: Els meus deures envers tu s'han acabat. T'he donat allò que volies: ser emperadriu.

JÚLIA: No pots retreure'm res. Tots dos hem fet el mateix.

RÒMUL: No. No hem fet el mateix. Entre la teva conducta i la meva hi ha una immensa diferència.

JÚLIA: No la veig enlloc.

RÒMUL: Et vas casar amb mi per ambició. Tot el que fas és per ambició. I ara per ambició no vols admetre que la guerra és perduda.

JÚLIA: Me'n vaig a Sicília perquè estimo la meva pàtria.

RÒMUL: No en coneixes cap, tu, de pàtria. El que estimes és una idea abstracta de l'Estat que t'ha permès de ser emperadriu gràcies al teu matrimoni amb mi.

Silenci.

JÚLIA: Molt bé. Per què no he de dir la veritat, jo, també. ¿Per què no hem de ser francs tots dos? Sí, sóc ambiciosa. Per a mi, fora de l'Imperi res no compta. Sóc besnéta de Julià, el darrer gran emperador, i n'estic orgullosa. I tu, qui ets? El fill d'un patrici arruïnat. Però també n'ets, tu, d'ambicions perquè si no, no hauries arribat a ser l'emperador d'un imperi mundial i encara series el no-ningú que eres abans.

RÒMUL: Em va moure la necessitat i no pas l'ambició. Allò que

per a tu era un fi per a mi era un mitjà. Si sóc emperador és gràcies sobretot a la meva perspicàcia política.

JÚLIA: Quan n'has tinguda, de perspicàcia política? En els vint anys del teu regnat no has fet res, fora de menjar, beure, dormir, llegir i criar gallines. No has sortit mai d'aquesta finca, no has posat mai els peus a la teva capital i has portat l'economia de l'Imperi a una situació que avui, nosaltres i tot hem de viure com els jornalers. La teva única habilitat ha consistit a destruir amb acudits qualsevol idea que pogués ensorrar-te. Que en el teu comportament hi hagi la més mínima intuïció política és una monstruosa mentida! El deliri de grandeses de Neró i la fúria de Caracal·la demostren més maduresa política que no la teva passió per les gallines. Darrere teu no hi ha res: només la teva droperia.

RÒMUL: És clar. I aquest és el meu punt de vista polític: no fer res.

JÚLIA: Per a això no et calia ser emperador.

RÒMUL: Era l'única manera que el meu «no fer res» pogués tenir sentit. Que un particular dropegi no té cap eficàcia.

JÚLIA: Que l'emperador dropegi és un perill per a l'Estat.

RÒMUL: Ho veus?

JÚLIA: Què vols dir amb això?

RÒMUL: Que has descobert el sentit més profund de la meva inèrcia.

JÚLIA: No és possible que dubtis de la necessitat de l'Estat!

RÒMUL: No dubto de la necessitat de l'Estat; dubto que el nostre Estat sigui necessari. S'ha convertit en un imperi mundial i, doncs, en una organització que ha comès tota mena d'assassinats, pillatges, opressions i extorsions envers tots els altres pobles... Fins que he vingut jo.

JÚLIA: No entenc per què has volgut ser emperador, pensant el que penses de l'Imperi romà.

RÒMUL: L'Imperi romà s'ha aguantat durant segles només perquè hi ha hagut emperadors. Si volia liquidar l'Imperi jo no tenia altre remei que fer-me emperador.

JÚLIA: T'has tornat boig, o ens hi hem tornat tots?

RÒMUL: Jo em decantaria a això segon.

JÚLIA: Així, et vas casar amb mi únicament per destruir l'Imperi romà.

RÒMUL: Per cap altre motiu.

JÚLIA: Des del principi ja només has pensat la destrucció de Roma.

RÒMUL: Exactament.

JÚLIA: Has sabotejat deliberadament la salvació de l'Imperi.

RÒMUL: Deliberadament.

JÚLIA: I has fet el paper de cínic, i de pallasso fartaner només per fer-ho anar tot de corcoll!

RÒMUL: Pots formular-ho així, si vols.

JÚLIA: M'has estafat!

RÒMUL: Tu, t'has estafat a tu mateixa. Suposaves que jo estava tan obsessionat pel poder com tu. Has calculat malament i no t'han sortit els números.

JÚLIA: I els teus han sortit exactes.

RÒMUL: Roma naufraga.

JÚLIA: Has traït Roma!

RÒMUL: No. Sóc el jutge de Roma.

Callen. Després JÚLIA fa un crit de desesperació.

JÚLIA: Ròmul!

RÒMUL: Vés-te'n a Sicília, creu-me. Ja t'ho he dit tot.

L'emperadriu surt a poc a poc. Pel fons entre AQUIL·LES.

AQUIL·LES: Senyor.

RÒMUL: La copa és buida. Torna-la a omplir.

AQUILES ho fa.

RÒMUL: Tremoles.

AQUIL·LES: Sí, Majestat.

RÒMUL: Què et passa?

AQUIL·LES: A la vostra Majestat no li agrada que jo li parli de la situació militar.

RÒMUL: Ja saps que t'ho he prohibit expressament. De la situació militar només en parlo amb el barber, que és l'únic que hi entén una mica.

AQUIL·LES: Però Càpia ha caigut...

RÒMUL: Per això no has de vessar el Falern home!

AQUIL·LES: Excuseu-me, senyor.

Fa una reverència.

RÒMUL: Vés-te'n a dormir, apa.

AQUIL·LES: La princesa Rea desitja parlar amb la Vostra Majestat.

RÒMUL: Fes passar la meva filla.

AQUIL·LES surt. Pel fons entra REA.

REA: Pare.

RÒMUL: Vine, filla meva. Asseu-te aquí, al meu costat.

REA s'asseu al costat de RÒMUL.

RÒMUL: Què vols dir-me, filla?

REA: Roma està en perill, pare.

RÒMUL: Ja és curiós que, precisament aquesta nit tothom vulgui parlar-me de política. Això es fa tot dinant, al migdia.

REA: De què puc parlar, doncs?

RÒMUL: De les coses que s'expliquen a un pare a les vetlles del vespre. De les coses que tens al cor, criatura.

REA: Roma és el que tinc al cor, pare.

RÒMUL: Així, ja no estimes Emilià? I tant com l'havies esperat...

REA: Encara l'estimo, pare.

RÒMUL: Però no amb la passió d'abans, no de la manera com abans l'estimaves.

REA: L'estimo més que la meua vida.

RÒMUL: Doncs parla'm d'Emilià. Si l'estimes, compta molt més que no aquest imperi desguitarrat.

Callen.

REA: Pare, deixa'm casar amb Cèsar Rupf.

RÒMUL: Aquest Rupf, filla meua, més aviat el trobo simpàtic perquè té molts diners, però posa unes condicions inacceptables.

REA: Salvarà Roma.

RÒMUL: Justament, això és el que m'inquieta d'aquest home. Un fabricant de pantalons que vol salvar l'Imperi romà ha de ser boig per força.

REA: No hi ha altre camí per salvar la pàtria.

RÒMUL: D'acord, no hi ha cap altre camí. La pàtria només pot salvar-se amb diners... o es perdrà. Hem de triar entre un capitalisme catastròfic o una catàstrofe capital. Però tu no pots casar-te amb aquest Cèsar Rupf, filla... tu estimes Emilià.

Callen.

REA: L'he de deixar, per salvar la meua pàtria.

RÒMUL: Aviat és dit, això.

REA: La pàtria està per damunt de tot.

RÒMUL: Veus? Has estudiat massa tragèdies.

REA: No hem d'estimar la pàtria més que res al món?

RÒMUL: No. No l'hem d'estimar tant com un home. De la pàtria, més que res ens n'hem de malfiar. Ningú no es converteix tan fàcilment en un assassí com una pàtria.

REA: Pare!

RÒMUL: Filla meua?

REA: No puc deixar abandonada la meua pàtria!

RÒMUL: L'has de deixar abandonada.

REA: No puc viure, sense pàtria!

RÒMUL: Pots viure, sense amor? És molt més important, i molt més difícil mantenir-se fidel a un home que no pas a un Estat.

REA: Es tracta de la Pàtria, i no d'un Estat.

RÒMUL: Quan un Estat es disposa a fer assassinar mitja humanitat sempre es fa anomenar «Pàtria».

REA: El nostre amor incondicional a la pàtria ha fet gran Roma.

RÒMUL: Però el nostre amor no ha fet ser Roma més bona. Amb les nostres virtuts hem engreixat una bèstia ferotge. La grandesa de la pàtria ens ha embriagat com un vi, i aquest vi que tant ens agradava ara se'ns han convertit en un vermut.

REA: Ets ingrát amb Roma.

RÒMUL: No. Només que no sóc com els pares dels herois de les tragèdies que, quan l'Estat es disposa a devorar-los els fills, li diuen: «Que vagi de gust!» Filla, casa't amb Emilià!

REA (*Després d'un silenci.*): Emilià m'ha rebutjat, pare.

RÒMUL: Si al teu cos hi ha una sola espurna d'autèntic amor no et deixarà separar-te de l'home que estimes. Estaràs amb ell encara que et rebutgi, i no l'abandonaràs ni que sigui un criminal. De la pàtria sí que te'n pots separar. I espolsar-te'n la pols de les sabates, quan s'ha convertit en un niu d'assassins i de botxins, perquè el teu amor per ella és impotent.

Silenci. Per la finestra de l'esquerra entra una figura d'home a l'estança i resta amagada a l'ombra del fons.

REA: Ni que tornés a ell em rebutjaria. Sempre em rebutjarà.

RÒMUL: I tu hi tornaràs, simplement. Hi tornaràs cada vegada.

REA: Ja no m'estima. Només estima Roma.

RÒMUL: Roma se n'irà a fons i a ell no li quedarà res fora del teu amor.

REA: Tinc por.

RÒMUL: Doncs aprèn de vèncer-la, la por. És l'únic art que avui ens cal dominar. Mirar les coses sense por, fer el que és just

sense por. M'he passat la vida practicant-ho. Ara et toca a tu. Vés-te'n amb Emilià.

REA: Sí, pare. Ho faré.

RÒMUL: Està bé, filla, així m'agrades. Vés-te'n amb Emilià. Digues-me adéu. No em tornaràs a veure perquè moriré.

REA: Pare!

RÒMUL: Els germànics em mataran. Sempre he comptat amb aquesta mort. És el meu secret: sacrifico Roma tot sacrificant-me a mi mateix.

Silenci.

REA: Pare!

RÒMUL: Però tu viuràs. Vés-te'n ara, filla, vés-te'n amb Emilià.

REA se'n va lentament. Pel fons entra PÍRAM.

PÍRAM: Majestat.

RÒMUL: Què vols?

PÍRAM: L'emperadriu se n'ha anat.

RÒMUL: Està bé.

PÍRAM: La Vostra Majestat no vol retirar-se a descansar?

RÒMUL: No. He de parlar amb algú encara. Porta una altra copa.

PÍRAM: Certament, Majestat. (*Porta una segona copa.*)

RÒMUL: A la dreta de la meva. I omple-la.

PÍRAM l'omple.

RÒMUL: La meva també.

PÍRAM ho fa.

PÍRAM: Ara sí que el Falern del setanta s'ha acabat, senyor.

RÒMUL: Vés-te'n a dormir, ja.

PÍRAM fa una reverència i surt. RÒMUL s'assen i resta immòbil fins que les passes de PÍRAM es perden al lluny.

RÒMUL: Apropa't, Emilià. Estem sols.

EMILIÀ sorgeix lentament de les ombres del fons. Va cobert amb un mantell negre.

EMILIÀ: Sabies que era aquí?

RÒMUL: Has entrat saltant per la finestra, no fa gaire. He vist la teva imatge reflectida en aquesta copa. No vols assegurar't?

EMILIÀ: M'estaré dret.

RÒMUL: Has vingut tard, Emilià. És mitjanit.

EMILIÀ: Hi ha visites que només poden fer-se a mitjanit.

RÒMUL: Com veus, t'he rebut. I hi ha una copa del millor Falern per donar-te la benvinguda. Brindem!

EMILIÀ: Sigui.

RÒMUL: Brindem pel teu retorn.

EMILIÀ: Per les coses que aquesta nit s'esdevindran.

RÒMUL: Com ara...?

EMILIÀ: Brindarem per la justícia, emperador Ròmul.

RÒMUL: La justícia és una cosa terrible, Emilià.

EMILIÀ: Terrible com les meves ferides.

RÒMUL: D'acord: per la justícia!

EMILIÀ: Estem sols. No hi ha cap testimoni que aquesta nit, que en aquest moment, l'emperador de Roma i l'home que retorna del captiveri entre els germànics brinden per la justícia amb dues copes de vi de Falern, vermell com la sang.

RÒMUL s'alça i brinden. Al mateix moment se sent un xiscle i de sota el divan de l'emperador surt la testa del ministre de l'Interior, TUL·LI ROTUND.

RÒMUL: Valga'm Déu, ministre, què et passa?

TUL·LI: La Vostra Majestat m'ha trepitjat els dits.

Gemega.

RÒMUL: Em sap greu. Però, ècom podia pensar-me que eres aquí dessota? Un ministre de l'Interior que xiscla quan es brinda per la justícia!

TUL·LI: Jo només volia proposar a la Vostra Majestat una assegurança de la vellesa per a l'Imperi, una assegurança que ho cobrirà tot.

Surt arrossegant-se, una mica confús; va cobert amb un mantell negre igual que el d'EMILIA.

RÒMUL: Tul·li Rotund, si et raja sang de la mà!

TUL·LI: De l'esglai m'he esgarrinxat amb la meva daga.

RÒMUL: Amb les dagues, estimat Tul·li, cal ser-hi especialment prudent.

Es dirigeix cap a l'esquerra.

EMILIA: Vols cridar els teus servents, emperador Ròmul?

RÒMUL: I per què, Emilià? Ja saps que a mitjanit dormen. Però al meu ministre de l'Interior, que s'ha ferit, bé li hem de donar alguna cosa perquè s'embeni?

Es dirigeix a l'armari de l'esquerra, del primer terme, i l'obre. A dins, dret i encongít, hi ha ZENÓ ISAURI.

RÒMUL: Excusa'm, emperador d'Orient. No sabia que dormies al meu armari.

ZENÓ: Oh, no hi ha de què. Sóc així per la vida inestable que porto des de la meva fugida de Constantinoble.

RÒMUL: Les teves fatigues em dolen de veres.

ZENÓ salta de l'armari, també embolicat amb un mantell negre, i mira sorprès al seu entorn.

ZENÓ: Vaja, hi ha gent aquí?

RÒMUL: No t'alteris. Han vingut per pura casualitat.

Treu un eixugamà d'un prestatge alt de l'armari.

RÒMUL: Encara n'hi ha un altre, a dins!

ZENÓ: El meu camarlenc Sulfúrides.

SULFÚRIDES surt de l'armari; és un individu llargarut, també cobert amb un mantell negre, que s'inclina cerimoniosament davant RÒMUL. RÒMUL l'observa.

RÒMUL: Bona nit. Tanmateix, imperial germà, hauria estat millor l'altre armari. I el camarlenc Fosfòridos, on l'has entaforat?

ZENÓ: Encara és sota el teu llit, emperador Ròmul.

RÒMUL: No cal que pateixi més. Que surti tranquil·lament.

FOSFÒRIDOS, que és un home petitó, surt de sota el llit arrossegant-se i cobert també amb un mantell negre.

SULFÚRIDES: Hem vingut, Majestat...

FOSFÒRIDOS: Per recitar el poema del «Plany...»

SULFÚRIDES: La vostra Majestat encara no ha tingut el plaer d'escoltar-lo sencer...

RÒMUL: Ah no! En una nit tan plàcida, no!

S'asseu i allarga l'eixugamà a TUL·LI.

RÒMUL: Embena't la ferida amb aquest eixugamà, ministre. La sang m'és antipàtica.

L'armari de la dreta s'obre tot sol i ESPURI TITUS MAMMA cau estrepitosament a terra.

RÒMUL: Vaja! Encara no dorm, tampoc, l'esportiu?

ESPURI: Estic cansat. Estic mort de cansament.

S'eixeca de terra, vacil·lant.

RÒMUL: Has perdut la daga, Espuri Titus.

ESPURI TITUS, confós, recull la daga de terra i l'amaga ràpidament sota el mantell negre.

ESPURI: Fa cent deu hores que no dormo.

RÒMUL: Si encara hi ha algú altre present, allà on sigui, que faci el favor de sortir.

De sota el divan de l'esquerra surt MARES seguit d'un soldat; tots dos coberts amb mantells negres.

MARES: Pèrdona'm, emperador. Em calia parlar-te de la mobilització general.

RÒMUL: I qui és aquest que has fet venir amb tu a l'entrevista, mariscal?

MARES: El meu ajudant.

Arrossegant-se des de sota de tot del divan surt el cuiner cofat amb l'alta gorra i embolicat també amb un mantell negre. Per primera vegada RÒMUL sembla afectat.

RÒMUL: Tu també, cuiner? I amb el ganivet que t'ha servit per a matar tants d'emperadors...!

El cuiner, mirant a terra, entra en la filera dels altres, que ara es tanca en semicercle al voltant de l'emperador.

RÒMUL: Aneu tots de negre, segons veig. I heu sortit arrossegant-vos de sota el meu llit, de sota el meu divan i de dins dels meus armaris, on sembla que heu passat mitja nit en una posició força complicada i incòmoda. Per què?

Silenci absolut.

TUL·LI: Volem parlar amb tu, emperador de Roma.

RÒMUL: L'emperador no sabia que el cerimonial de la Cort prescrivia exercicis gimnàstics als qui desitgen de parlar amb ell.

S'asseu i toca la campaneta.

RÒMUL: Píram! Aquil·les!

Entren pel fons, precipitats i tremolant, els dos servents, amb camisa de dormir i estrenyecaps.

AQUIL·LES: Senyor!

PÍRAM: Majestat!

RÒMUL: La toga imperial, Aquil·les. La corona de llorer imperial, Píram.

AQUIL·LES li posa la toga damunt les espatlles i PÍRAM li col·loca la corona de llorer damunt del cap.

RÒMUL: La taula i el vi a fora, Aquil·les. El moment és solemne.

AQUIL·LES i PÍRAM s'ho enduen per la dreta.

RÒMUL: Ara, torneu-vos-en al llit.

AQUIL·LES i PÍRAM fan una reverència i surten desconcertats i estamordits per la porta del fons.

RÒMUL: L'emperador està disposat a escoltar-vos. Què li heu de dir?

TUL·LI: Exigim que ens siguin retornades les províncies.

MARES: Les legions.

EMILIA: L'Imperi.

Profund silenci.

RÒMUL: L'emperador no té cap obligació de retre-us comptes, a vosaltres.

EMILIA: Però, a Roma, sí que li has de retre comptes.

ZENÒ: T'has de justificar davant la Història.

MARES: Et recolzes en la nostra força.

RÒMUL: No em recolzo en la vostra força! Si amb la vostra ajuda jo hagués conquerit el món tindríeu dret a parlar d'aquesta manera. Però jo no he perdut un món que vosaltres hàgiu guanyat. Me n'he desfet, com d'una moneda falsa. Sóc lliure. No tinc res a veure amb vosaltres. No sou més que unes papallones que danseu rondant la meva llum, unes ombres que desapareixeu tan bon punt deixo de brillar.

Els conjurats es retiren cap a la paret.

RÒMUL: Només dec una explicació a un de vosaltres, i a aquest sí que la hi donaré. Atansa't, Emilià.

EMILIA avança lentament, des de la dreta.

RÒMUL: No puc parlar-te com a un oficial que ha perdut l'honor. Sóc un paísà, jo, i mai no he entès l'honor militar. Et vull parlar com a un home que ha sofert el pitjor i que ha estat sotmès a la tortura. T'estimo com un fill, Emilià. Vull veure en tu el gran, el darrer argument contra els qui, com jo, no es defensen, contra l'home que sempre serà difamat, sempre víctima miserable del poder. Què exigeixes del teu emperador, Emilià?

EMILIÀ: Exigeixo una resposta de tu, emperador Ròmul.

RÒMUL: Tindràs aquesta resposta.

EMILIÀ: Què has fet perquè el teu poble no caigués a les mans dels germànics?

RÒMUL: Res.

EMILIÀ: Què has fet perquè Roma no fos ultratjada com ho he estat jo?

RÒMUL: Res.

EMILIÀ: I com penses justificar-te? T'acusen d'haver traït el teu Imperi.

RÒMUL: No he traït cap imperi: Roma s'ha traït ella mateixa.

Roma coneixia la veritat, però escollia la violència; coneixia la humanitat, però escollia la tirania. S'ha degradat doblement: davant de si mateixa i davant dels altres pobles que s'havien lliurat al seu poder. Ets davant un tron invisible, Emilià, el tron dels emperadors romans, l'últim dels quals sóc jo. ¿Cal que et faci obrir els ulls perquè vegis aquest tron, aquesta muntanya de cranis apilotats, aquests rius de sang que fumegen pels seus graons i són les cascades eternes del poder de Roma? Quina resposta esperes des del cim de l'edifici gegant que és la història de Roma? Què els pot dir, l'Emperador, a les teves ferides, entronitzat com està damunt els cadàvers dels seus fills i dels fills dels altres, damunt les hecatombes de víctimes llançades als seus peus per les guerres per l'honor de Roma i per les feres salvatges per al plaer de Roma?

Roma, ara, és dèbil; és com una vella que amb prou feines s'aguanta dreta, però encara no ha pagat les seves culpes ni ha expiat els seus crims. Però després d'un temps en ve un altre: les malediccions de les víctimes es compleixen, l'arbre inútil serà aterrat i ja ha rebut la primera destrallada. Els germànics són aquí. Hem vessat sang estrangera i ara ens cal pagar-la amb la nostra. No t'apartis, Emilià, no t'apartis del teu Emperador, que s'alça davant teu xop de tots els pecats de la nostra història, més terribles de veure, encara, que el

teu cos. Aquesta és la justícia per la qual hem brindat tu i jo. I ara contesta'm: Tenim dret a defensar-nos? ¿Tenim dret a ser alguna cosa més que una víctima?

EMILIÀ *calla.*

RÒMUL: Calles.

EMILIÀ *retrocedeix lentament cap al cercle ample, ara, dels qui envolten l'emperador.*

RÒMUL: Te'n tornes amb els qui aquesta nit han aparegut davant meu furtivament, com lladres. Volem ser lleials, que entre nosaltres no hi hagi ni un sol pam de mentida ni de simulació. Sé què oculteu sota la capa negra, quina arma engrapen les vostres mans. Però us heu enganyat: us creieu trobar un indefens i jo us envesteixo amb les urpès de la veritat, us clavo les dents de la justícia. No sóc l'atacat, sóc jo qui ataca. No sóc l'acusat, sóc jo qui acusa. Defenseu-vos! Sabeu davant qui us trobeu? Sóc el qui a consciència ha ensorrat aquesta pàtria que volfeu defensar, el qui ha romput el glaç damunt el qual camineu, el qui ha calat foc a les vostres arrels. Què us manté, enganxats a les parets d'aquesta cambra muts, esblaimats com la lluna d'hivern? Teniu una sola resposta: mateu-me si creieu que no tinc raó. O lliureu-me als germànics si és veritat que ja no tenim cap dret a defensar-nos. Contesteu-me!

Callen.

RÒMUL: Contesteu-me!

EMILIÀ *alça el punyal.*

EMILIÀ: Visca Roma!

Tots treuen les dagues i es llencen contra RÒMUL, que ha restat assegut, immòbil. En aquest moment ressona, al fons, un crit de terror: «Els germànics! Vénen els germànics!» Els conjurats fugen a la desbandada per on poden, per portes i finestres. L'emperador no es mou, impassible. Pel fons, blancs de terror, entren PÍRAM i AQUIL·LES.

RÒMUL: On són els germànics?

PÍRAM: A Nola, Majestat.

RÒMUL: Per què has cridat, doncs? No seran aquí fins demà.
Ara vull dormir.

PÍRAM: Sí, Majestat.

Li tren la toga, la corona de llorer i la bata. RÒMUL es dirigeix cap al llit. S'atura, sorprès.

RÒMUL: Encara en queda un al costat del meu llit, Aquil·les.

El servent fa claror amb el canelobre.

AQUIL·LES: És Espuri Titus Mamma, Majestat. Està roncant.

RÒMUL: Gràcies a Déu que, a l'últim, l'esportista s'ha adormit.
Deixa'l que jegui.

Passa per damunt d'ell d'una camada i s'enfila al llit. PÍRAM apaga l'espelma del canelobre i se retira a les fosques amb AQUIL·LES.

RÒMUL: Píram!

PÍRAM: Majestat?

RÒMUL: Quan arribaran els germànics els faràs entrar.

ACTE QUART

És el matí que segueix l'idus de març de l'any 476. La cambra de treball de l'emperador, com al primer acte. Només que ara el bust del fundador de Roma, el rei Ròmul, es troba a la paret damunt la porta del fons. A banda i banda de la porta PÍRAM i AQUIL·LES esperen l'emperador.

AQUIL·LES: Fa un matí ben fresquet i bonic.

PÍRAM: No puc entendre com avui, que som a les acaballes de tot, encara hagi sortit el sol.

AQUIL·LES: Ja no et pots fiar ni de la naturalesa.

Callen.

PÍRAM: Fa seixanta anys que estem al servei dels emperadors de Roma. D'onze emperadors. Em sembla històricament incomprendible que, vivint encara nosaltres, l'Estat romà deixi d'existir.

AQUIL·LES: Jo me'n rento les mans. He estat sempre un ajuda de cambra perfecte.

PÍRAM: Que s'ho mirin com vulguin: les úniques columnes verament incommovibles de l'Imperi hem estat nosaltres.

AQUIL·LES: Quan no hi serem podran ben dir: «Ara sí que el món antic s'ha ben acabat!»

Callen.

PÍRAM: I pensar que no trigarà a venir un temps que ja no es parlarà grec ni llatí, sinó una llengua tan enrevessada com és l'alemany!

AQUIL·LES: Imaginar-se que el timó de la política mundial estarà en mans d'uns reietons germànics, xinesos i cafres zulús, que tenen una cultura que no és ni la mil·lèsima part de la nostra! «*Arma virumque cano*»... Em sé tot Virgili de cor.

PÍRAM: «*Méhnin aéide thea*» ...i jo, Homer!

AQUIL·LES: Aquesta època que ara comença deurà ser esgarrifosa.

PÍRAM: Exactament una tenebrosa Edat Mitjana. No és que vulgui ser pessimista, però, de la catàstrofe d'avui, la humanitat no se'n referà mai més.

Entra RÒMUL amb la toga imperial i la corona de llorer d'or.

AQUIL·LES i PÍRAM: Salve, Cèsar!

RÒMUL: Salve. M'he entretingut. Tantes i inesperades audiències d'anit m'han cansat. Aquest matí, ebri de son, amb prou feines he pogut passar per sobre l'esportista, que a hores d'ara encara ronca al costat del meu llit. He governat més en una sola nit que no en vint anys de fer d'emperador.

AQUIL·LES: Certament, Majestat.

RÒMUL: Quina quietud tan extraordinària! Quina buidor. Com si ho haguessin abandonat tot...

Callen.

RÒMUL: On és la meva filla Rea?

Callen.

AQUIL·LES: La princesa...

PÍRAM: I Emilià...

AQUIL·LES: L'emperadriu...

PÍRAM: El ministre de l'Interior, el mariscal de l'Imperi, el cuiner i tots els altres...

Calla.

RÒMUL: I doncs?

AQUIL·LES: S'han ofegat mentre navegaven cap a Sicília en un rai.

PÍRAM: Un pescador ha escampat la nova.

AQUIL·LES: Només s'han pogut salvar Zenó Isauri i els dos carmenlencs. Han arribat a Alexandria amb el vaixell correu.

Silenci. L'emperador roman immòbil.

RÒMUL: La meva filla Rea i el meu fill Emilià. (*Es mira els dos servents.*) No veig llàgrimes als vostres ulls.

AQUIL·LES: Som vells...

RÒMUL: I jo moriré. Els germànics em mataran. Avui mateix. Per això ja cap dolor no pot afectar-me. Qui està a punt de morir no plora els seus morts. Mai no havia estat tan resig-nat ni tan serè com ara que tot s'ha acabat. L'esmorzar.

PÍRAM: El desdijuni?

AQUIL·LES: Però els germànics, Majestat, els germànics ara mateix poden...

PÍRAM: I en atenció al dol general de l'Imperi...

RÒMUL: Ximpleries. Ja no existeix un Imperi que pugui plorar i jo mateix moriré tal com he viscut.

PÍRAM: Molt bé, senyor.

RÒMUL s'asseu a la cadira de braços del primer terme. PÍRAM porta una tauleta amb el servei de l'emperador. RÒMUL s'ho mira, pensatiu.

RÒMUL: Per què em serveixes el meu darrer esmorzar amb aquests plats de llauna ronyosos i una tassa escantellada?

PÍRAM: La vaixella reial se la va endur l'emperadriu. Pertanyia al seu pare.

AQUIL·LES: I ara és al fons del mar.

RÒMUL: Tant se val. Per al darrer esmorzar d'un condemnat a mort fet i fet és millor aquesta fireta tarada.

Agafa un ou i hi dona uns copets per trencar-lo.

RÒMUL: August, naturalment, continua sense pondre?

PÍRAM: Així és, Majestat.

RÒMUL: I Tiberi?

PÍRAM: Els Julis, res.

RÒMUL: Els Flavis?

PÍRAM: Domicià. Però d'aquest la Vostra Majestat ha declarat no voler-ne saber res...

RÒMUL: De qui és aquest ou?

El trenca.

PÍRAM: Com de costum, de Marc Aureli.

RÒMUL: Qui més ha post?

PÍRAM: Odoacre.

Una mica cohibit.

RÒMUL: Mira-te'ï ell!

PÍRAM: Tres ous, Majestat!

RÒMUL: Ja et dic jo! Aquesta gallina avui ha batut el rècord.

Es pren la llet.

RÒMUL: Us trobo molt solemnes. Us preocupa alguna cosa?

AQUIL·LES: Hem servit la Vostra Majestat durant vint anys.

PÍRAM: I quaranta anys els predecessors de la Vostra Majestat.

AQUIL·LES: Durant seixanta anys hem acceptat la més dura pobresa per tal de servir l'Imperi.

PÍRAM: Qualsevol cotxer de punt és més ben pagat que un ajuda de cambra de l'emperador. Això, Majestat, calia que es digués un dia o altre.

RÒMUL: Teniu raó. Penseu, però, que un cotxer de punt guanya molt més que un emperador.

PÍRAM es mira AQUIL·LES com demanant auxili.

AQUIL·LES: El fabricant Cèsar Rupf ens ha ofert una col·locació d'ajudes de cambra a casa seva, a Roma.

PÍRAM: Quatre sestercis per any i tres tardes lliures cada setmana.

AQUIL·LES: Una col·locació que ens deixaria temps per escriure les nostres memòries...

RÒMUL: Són unes condicions fantàstiques! Sou lliures.

Es treu la corona de llorer del cap i en dóna una fulla a cada un.

RÒMUL: Les dues darreres fulles de la meva corona d'or. I també la darrera operació financera del meu regnat.

Se senten crits de guerra.

RÒMUL: Què és aquest soroll?

AQUIL·LES: Els germànics, senyor, els germànics que ja són aquí!

RÒMUL: Bé, bé. Els haurem de rebre.

PÍRAM: La vostra Majestat no voldria, potser, el sabre imperial?

RÒMUL: No l'havíem empenyorat?

AQUIL·LES: Al Mont de Pietat no el van voler. És molt rovellat i les pedres precioses, la Vostra Majestat, ja les havia arrencades...

PÍRAM: El porto?

RÒMUL: Els sabres imperials, estimat Píram, estan molt millor al seu racó.

PÍRAM: La Vostra Majestat està servida?

RÒMUL: Una mica més de vi d'espàrrecs.

PÍRAM serveix el vi tremolant.

RÒMUL: Ara us en podeu anar. L'Emperador no us necessitarà més. Heu estat sempre uns servents irreprotxables.

Els vells se'n van, esporuguits. L'emperador beu un vas de vi. Per la dreta entra un germànic. Es mou amb llibertat i despreocupada.

ció. Té un aire de superioritat i, llevat dels pantalons, no duu res al damunt que el faci semblar un bàrbar. Examina la sala com si fos un museu i de tant en tant pren notes en la llibreteta que ha tret d'una cartera de cuir. Vesteix pantalons i una levita lleugera i folgada, i duu un ample barret de viatge; tot això molt poc marcial, fora d'una espasa que porta cenyida. Darrere d'ell entra un jove d'uniforme militar que no té res, però, d'opereta. El germànic descobreix com per casualitat l'emperador entre els altres objectes. Els dos es miren estranyats.

GERMÀNIC: Un romà!

RÒMUL: Et saludo.

El germànic jove desembeina el sabre.

JOVE: Mori el romà!

GERMÀNIC: Deixa l'espasa quieta, nebot!

JOVE: Sí, oncle.

GERMÀNIC: Perdona, romà.

RÒMUL: *No hi ha de què.* Ets un germànic autèntic?

Se'l mira, dubtant.

GERMÀNIC: De vella nissaga.

RÒMUL: No ho acabo d'entendre. Tàcit us descriu com uns homes d'ulls blaus insolents, de cabell rogenç i proporcions gegantines, i jo, quan t'he vist, més aviat t'hauria pres per un botànic bizantí disfressat.

GERMÀNIC: Jo també m'imaginava els romans completament diferents. Sempre sentia parlar del seu coratge, i ara resulta que ets l'únic que no ha fugit.

RÒMUL: Molt sovint en tenim una idea ben falsa, de les races. Són pantalons, això que duus a les cames?

GERMÀNIC: Sí.

RÒMUL: Certament, és una peça de vestir ben curiosa. Com es corda?

GERMÀNIC: Per davant.

RÒMUL: Ah? És pràctic. (*Beu vi.*)

GERMÀNIC: Què beus?

RÒMUL: Vi d'espàrrecs.

GERMÀNIC: El puc tastar?

RÒMUL: No faltaria més!

Li serveix vi. El germànic beu i fa un moviment convulsiu.

GERMÀNIC: Impossible! Aquesta beguda no es resisteix. És millor la cervesa.

El germànic s'asseu al costat de RÒMUL i es treu el barret.

GERMÀNIC: T'haig de felicitar per la Venus que tens al llac del teu jardí.

RÒMUL: Què té de particular?

GERMÀNIC: És un Praxíteles autèntic.

RÒMUL: Ja és pega. Sempre m'havia cregut que era una còpia sense valor. I l'antiquari, ara, qui sap on para.

GERMÀNIC: Em permets? (*Examina l'ou encetat.*) No està gens malament.

RÒMUL: Et dediques a criar aviram?

GERMÀNIC: És la meva passió.

RÒMUL: Que és curiós! Jo també crio gallines.

GERMÀNIC: Tu també?

RÒMUL: Jo també.

GERMÀNIC: Gràcies a Déu que per fi trobo algú amb qui puc parlar de les coses que m'entusiasmen! Són teves, les gallines del parc?

RÒMUL: Sí. Una raça molt bona. Importada de la Gàl·lia.

GERMÀNIC: I ponen?

RÒMUL: En dubtes?

GERMÀNIC: No m'enredis! Si he de jutjar per aquest ou, mitjanament.

RÒMUL: La veritat és que cada vegada ponen més poc. M'amoïna, sigui dit entre nosaltres, aficionats a les gallines. Només n'hi ha una que està realment en forma.

GERMÀNIC: La grisa amb pintes grogues?

RÒMUL: Com ho has endevinat?

GERMÀNIC: Perquè aquestes gallines les he fetes venir a Itàlia jo.

Volia saber com els provaria el clima del sud.

RÒMUL: Només et puc felicitar. Una raça bona de veres.

GERMÀNIC: Seleccionada personalment per mi.

RÒMUL: Sembles ser un avicultor de talla.

GERMÀNIC: Com a pare de la pàtria, me n'he d'ocupar per força, no creus?

RÒMUL: Pare de la pàtria! Qui ets, tu?

GERMÀNIC: Sóc Odoacre, príncep dels germànics.

RÒMUL: M'alegra de veres conèixer-te.

GERMÀNIC: I tu, qui ets?

RÒMUL: Jo sóc l'emperador de Roma.

ODOACRE: M'alegra també de fer la teva coneixença. De totes maneres ja sabia qui tenia al davant.

RÒMUL: Ho sabies?

ODOACRE: Perdona la comèdia. És una mica incòmode que dos enemics es trobin cara a cara així, sense més ni més. Parlar de gallines m'ha semblat molt més útil que parlar de política.

Permet-me que et presenti el meu nebot. Saluda, nebot!

NEBOT: Sí, estimat oncle!

ODOACRE: Ara, nebot, deixa'ns sols.

NEBOT: Sí, estimat oncle.

Se'n va. Els altres dos callen i es miren.

ODOACRE: Ets Ròmul. Tants anys de preocupar-me pensant en tu contínuament.

RÒMUL: I tu ets Odoacre. M'havia fet una imatge teva –la d'un enemic– i ara resulta que t'agrada criar gallines, com a mi.

ODOACRE: Aquest és el moment que he esperat tants anys.

L'emperador s'eixuga la boca amb el tovalló i s'alça.

RÒMUL: Em trobes preparat.

ODOACRE: Preparat a què?

RÒMUL: A morir.

ODOACRE: Esperaves la mort?

RÒMUL: Tothom sap com es comporten els germànics amb els seus presoners.

ODOACRE: Tan superficialment penses dels teus enemics, Emperador Ròmul, que et regeixes pel dir de tothom?

RÒMUL: Quins altres designis pots tenir, sinó la meva mort?

ODOACRE: Ara ho veuràs. Nebot!

Entra el nebot per la dreta.

NEBOT: Estimat oncle?

ODOACRE: Inclina't davant l'Emperador de Roma, nebot.

NEBOT: Sí, estimat oncle. (*S'inclina.*)

ODOACRE: Més ajupit, nebot!

NEBOT: Sí, estimat oncle.

ODOACRE: Agenolla't davant l'Emperador de Roma!

NEBOT: Sí, estimat oncle. (*S'agenolla.*)

RÒMUL: Què significa, això?

ODOACRE: Alça't, nebot.

NEBOT: Sí, estimat oncle.

ODOACRE: Ara vés-te'n, nebot.

El nebot se'n va.

RÒMUL: No ho entenc.

ODOACRE: No he vingut a matar-te, Emperador de Roma. He vingut amb tot el meu poble per sotmetre'ns a tu.

ODOACRE s'agenolla. RÒMUL se sent mortalment espantat.

RÒMUL: Això és pura demència!

ODOACRE: També un germànic pot deixar-se guiar per la raó,
Emperador de Roma.

RÒMUL: Et burles de mi.

ODOACRE *s'aixeca.*

ODOACRE: Ròmul, tu i jo hem parlat de gallines i ens hem pogut entendre. No ens seria possible d'entendre'ns si parléssim dels nostres pobles?

RÒMUL: Parla.

ODOACRE: Puc assegurar-me?

RÒMUL: No cal que ho demanis: ets el vencedor.

ODOACRE: Oblides que m'he sotmès a tu.

Callen.

ODOACRE: Has vist el meu nebot. Es diu Teodoric.

RÒMUL: Sí.

ODOACRE: És un jove molt cortès. «Sí, estimat oncle, molt bé, estimat oncle!» Així tot el dia. La seva conducta és irreprotxable. Amb la seva manera de viure m'ha infestat el poble. No toca una mossa, només beu aigua i dorm a terra. Cada dia s'entrena amb les armes. Ara mateix, mentre s'espera a l'antesala, deu fer gimnàstica.

RÒMUL: És un heroi, simplement.

ODOACRE: Representa l'ideal dels germànics. Somnia amb l'Imperi mundial, i el poble somnia amb ell. Per això he hagut d'emprendre aquesta campanya. Jo era l'únic que m'oposava al meu nebot, als poetes, a l'opinió pública, i no m'ha tocat més remei que cedir. Esperava que faríem una guerra humana, però tot i que els romans gairebé no oferien resistència, com més baixàvem cap al sud més odiosament es comportava el meu exèrcit. I no perquè sigui més cruel que els altres exèrcits, no, sinó perquè tota guerra és una bestialitat. Em

va esfereir. Vaig intentar de suspendre la campanya, vaig pensar d'acceptar l'oferta d'un fabricant de pantalons perquè si el meus capitans resultaven subornables jo potser podria dur les coses a la meua manera. Però res! No hi vaig poder fer res. Havíem de ser un poble d'herois, tant sí com no. Salva'm Ròmul, tu ets la meua única esperança.

RÒMUL: Esperança de què?

ODOACRE: De conservar la vida.

RÒMUL: Et sents amenaçat?

ODOACRE: Ara per ara el meu nebot encara sembla mesurat i mansoi, però un dia o altre, d'aquí uns quants anys, em farà assassinar. Conec la lleialtat germànica.

RÒMUL: I és per aquest motiu que et vols sotmetre a mi?

ODOACRE: Tota la vida he cercat la veritable grandesa de l'home, no la falsa, no la grandesa del meu nebot que, coneixent com conec els historiadors, algun dia serà anomenat Teodoric el Gran. Jo sóc de pagès, i odio la guerra. He buscat una humanitat que no he pogut trobar a les antigues bosquíes del meu país germànic... L'he trobada en tu, emperador Ròmul. Ebi, el teu majordom, t'ha sabut veure tal com ets.

RÒMUL: Així, Ebi l'havies fet venir tu?

ODOACRE: Era el meu espia. Però m'informava bé. Em parlava d'un home just, d'un home veritable, de tu, Ròmul.

RÒMUL: Et parlava d'un ximple, Odoacre. He centrat tota la meua vida en el dia de la desfeta total de l'Imperi romà, m'he conferit el dret de ser el jutge de Roma perquè jo estava disposat a morir. He exigit del meu país un sacrifici monstruós perquè jo mateix també m'oferia com a víctima. He deixat vessar la sang del meu poble, després de deixar-lo indefens, perquè volia, també, vessar la meua propia sang. I ara em toca viure. El meu sacrifici no és acceptat. Ara jo seré l'únic que haurà pogut salvar-se. I això no és tot: abans de venir tu, m'assabentava que la meua filla, que estimo, ha mort amb el seu promès. I la meua dona, amb tota la gent de la cort. Se'm feia fàcil de suportar-ho perquè creia que jo també mo-

riria, però ara tot això em fereix implacablement, em contradia implacablement. Tot el que he fet ha esdevingut un absurd. Mata'm, Odoacre.

Callen.

ODOACRE: Et fa parlar el sofriment. Sobreposa't a la tristesa i accepta la meva submissió.

RÒMUL: Estàs espantat. Domina la teva por i mata'm.

Callen.

ODOACRE: Ròmul, fins ara has pensat en el teu poble: pensa, també, en els teus enemics! Si no acceptes la meva submissió, si tu i jo no ens unim, el món caurà a les mans del meu nebot i s'alçarà una segona Roma, un imperi mundial germànic tan moridor com el romà, i tan brut de sang com ell. I aleshores, la destrucció de Roma, la teva obra, haurà perdut el sentit. No pots esquivar la teva grandesa, Ròmul, ets l'únic que sap com governar aquest món. Tingues misericòrdia, accepta la meva obediència, sigues el nostre emperador, guarda'ns del sanguinari Teodoric el Gran.

Callen.

RÒMUL: Ja no puc, germànic. Encara que ho volgués. Tu m'has arrabassat de les mans tots els drets.

ODOACRE: És la teva última paraula?

RÒMUL *s'agenolla.*

RÒMUL: Mata'm! T'ho demano de genolls.

ODOACRE: No puc obligar-te a ajudar-nos. És una catàstrofe. Però no puc matar-te. Perquè t'estimo.

RÒMUL: Si no vols matar-me, queda una solució, encara. Hi ha un home que sí que voldrà matar-me, i dorm davant del meu llit. Vaig a despertar-lo.

S'alça i ODOACRE s'alça també.

ODOACRE: No és una solució, Ròmul. Estàs desesperat. La teva mort no té sentit. Només podria tenir-ne si el món fos com tu l'imaginaves, però no ho és. El teu enemic és un home que també vol obrar rectament. T'has de sotmetre al teu destí. No hi ha altre remei.

Callen.

RÒMUL: Tornem-nos a asseure.

ODOACRE: No ens queda gaire cosa més.

RÒMUL: Què penses fer amb mi?

ODOACRE: Et jubilaré.

RÒMUL: Em jubilaràs?

ODOACRE: L'única sortida que encara tenim.

Callen.

RÒMUL: Jubilat! La cosa més espantosa que em podia succeir.

ODOACRE: No oblidis que jo també em trobo davant de coses més que espantoses. M'hauràs de proclamar rei d'Itàlia. I si no actuo d'alguna manera, serà el principi de la meva fi. Per aquest motiu, tant si vull com si no vull, hauré d'inaugurar el meu regnat amb una mort.

Desembeina l'espasa i se'n va cap a la dreta.

RÒMUL: Què vas a fer?

ODOACRE: Matar el meu nebot. Encara sóc més fort que ell.

RÒMUL: Ara ets tu el desesperat, Odoacre. Si mates el teu nebot s'alçaran d'altres Teodorics, a milers. El teu poble no pensa com tu: necessita heroisme. No el pots fer canviar.

Callen.

ODOACRE: Tornem-nos a asseure. Estem atrapats dins d'un cercle diabòlic.

S'asseuen.

RÒMUL: Odoacre, amic meu, jo he volgut jugar al destí i tu has volgut eludir el teu, però resulta que el nostre destí era el de fer-nos representar el paper de polítics prudents i llestos. Hem cregut que podríem deixar caure el món de les nostres mans, tu la teva Germània i jo la meva Roma, i ara ens hi trobem les seves runes. I no ens en sabem desfer. Jo he executat Roma perquè el seu passat m'esfereïa, i tu vols executar la teva Germània perquè et fa horror el seu futur. Ens hem deixat menar per dos fantasmes: no tenim cap poder damunt del que ja ha passat ni damunt del que ha de venir. Tenim poder només damunt del present, un present en el qual mai no havíem pensat i que ara fem naufragar. I jo, jubilat, hauré de sobreviure a una filla que estimava, a un fill, a una muller, a tants d'altres malhaurats que em pesen a la consciència...

ODOACRE: I jo hauré de governar.

RÒMUL: La realitat ha corregit les nostres idees.

ODOACRE: De la manera més amarga.

RÒMUL: Doncs suportem-la, aquesta amarguesa. Prova de donar un sentit a l'absurd i, els pocs anys que et queden, d'administrar el món amb lleialtat. Dóna la pau als romans i als germànics. Comença la teva tasca, príncep dels germànics! Governar com a rei! Seran uns anys que la Història oblidarà perquè no seran anys heroics, però comptaran entre els més feliços d'aquesta terra turbulenta.

ODOACRE: I després, em tocarà morir.

RÒMUL: Aconsola't. El teu nebot també em matarà a mi. Mai no em perdonarà que s'ha hagut d'agenollar davant meu.

ODOACRE: Enfrontem-nos amb el nostre trist deure.

RÒMUL: I sense entretenir-nos. Fem comèdia una vegada més, una darrera vegada. Fem-la com si aquí baix la raó i l'esperit governessin la matèria que en diem «home».

ODOACRE: Nebot!

El nebot entra per l'esquerra.

NEBOT: Estimat oncle?

ODOACRE: Crida els capitans, nebot.

NEBOT: Sí, estimat oncle.

Surt per la dreta. L'escena s'omple de germànics cansats i bruts de les llargues marxes. Vesteixen tots monòtonament de lli, i porten cadascú un simple elm.

ODOACRE (*Alçant-se.*): Germànics! Bruts de pols i cansats de les llargues marxes, renegrits pel sol, heu arribat a la fi de la vostra campanya! Sou davant l'emperador de Roma. Tribu-teu-li honors!

Els germànics es quadren.

ODOACRE: Germànics! D'aquest home, us n'heu rigut; li heu tret cançons de mofa que cantàveu pel camí i als focs de camps, a la nit. Doncs bé: jo he conegut la seva humanitat. Mai no havia trobat un home més gran que ell, mai vosaltres no en coneixereu un altre de més gran, sigui qui sigui el meu successor. Pren la paraula, Emperador de Roma!

RÒMUL: L'Emperador dissol el seu imperi. Mireu-vos, encara una vegada, aquesta bola de coloraines, aquest sommi d'un gran imperi que plana per l'ample espai endut per l'hàlit lleu-

ger dels meus llavis. Contempleu aquesta terra ampla i la mar blava que la volta i els seus dofins juganers, contempleu aquestes riques províncies grogues de blat, les ciutats formigujant de multituds, vessant vida. Era un sol que escalfava els homes, però que en enlairar-se dalt de tot incendiava el món. I ara, com una fràgil bombolla a les mans de l'emperador, es desfà en el no-res.

Silenci religiós. Els germànics contempfen atents i estranyats l'emperador, que s'alça.

RÒMUL: Nomeno Odoacre, príncep dels germànics, rei d'Itàlia!
ELS GERMÀNICS: Visca el rei d'Itàlia!

ODOACRE: I jo, per la meva part, assigno a l'Emperador de Roma la vil·la de Lúcul, a la Campània. I rebrà també una pensió anual de sis mil monedes d'or.

RÒMUL: S'han acabat els anys imperials de la fam. Aquí tens la corona de llorer i la toga d'emperador. L'espasa, la trobaràs entre les eines del jardí, i el Senat, a les catacombes de Roma. Deixa'm endur només el bust del meu homònim, el rei Ròmul, fundador de Roma.

Un germànic li lliura el bust.

RÒMUL: Moltes gràcies.

Es posa el bust sota el braç.

RÒMUL: Et deixo ara, príncep dels germànics. Vaig a possessio-
nar-me de la meva pensió.

GERMÀNICS: Visca Ròmul el gran!

Per la porta del fons entra, esperitat, Espuri Titus Mamma, amb l'espasa desembeinada a la mà.

ESPURI: On és l'emperador? El vull matar.

El rei d'Itàlia s'hi encara amb dignitat.

ODOACRE: Deixa anar l'espasa, prefecte. Ja no n'hi ha, d'emperador.

ESPURI: Però... i l'Imperi?

ODOACRE: Dissolt.

ESPURI: És a dir, que jo, l'últim oficial imperial, he dormit quan s'ha esfondrat l'Imperi!

Es deixa caure completament anorreat a la cadira de braços de l'emperador.

RÒMUL: Amb això, senyors meus, l'Imperi romà ha deixat d'existir.

L'Emperador se'n va, cap cot, lentament, amb el bust de Ròmul sota el braç. Els germànics, dempeus, es mantenen en una actitud plena de respecte.

TAULA

5	Nota del traductor
13	Acte primer
41	Acte segon
61	Acte tercer
81	Acte quart

COL·LECCIÓ BIBLIOTECA TEATRAL

Primera època

1. Joan Maragall, *Nausica*.
2. Fedor Dostoievski, *Els germans Karamàzov*, adaptació escènica de Jacques Copeau i Jean Croué, traducció de Mil·làs-Raurell.
3. Ferran Soldevila, *Matilde d'Anglaterra*, prefaci de l'autor.
4. Charles Vildrac, *El paquebot Tenacity*, traducció de Carles Soldevila.
5. N. Rimski-Korsakov i V. J. Bielskin, *La rondalla del Tsar Saltan*, basat en un conte de Puixkin. Versió directa, adaptada a la música, de Joaquim Pena i Kallinik Gousseff.
6. N. Rimski-Korsakov i V. I. Bielski, *Rondalla de la Vila Invisible de Kítej*. Traducció del rus, adaptada a la música, de Joaquim Pena i Rodolf J. Slaby.
7. Rabindranath Tagore, *El carter del rei*. Traducció i presentació de J. Carner Ribalta.
8. Marivaux, *La mare confident*, traducció de Ventura Gassol.
9. J. W. Goethe, *Egmont*, traducció de Joaquim Pena.
10. Victòria Vives, *Les «Humils Violetes»*.

Segona època

11. Luigi Pirandello, *És així, si us ho sembla*. Traducció de Bonaventura Vallespinosa, pròleg d'Enzo Lauretta.
12. Santiago Sans, *Fou llavors de «L'Ambigü»*, pròleg de Jaume Melendres.

13. Michel de Ghelderode, *La balada del Gran Macabre*. Traducció de Joan Argenté, pròleg de Ricard Salvat.
14. Peter Handke, *La Cavalcada sobre el llac de Constança*, traducció de Lluís Solà i Sala.
15. Friedrich Dürrenmatt, *Ròmul el Gran*, traducció de Carme Serrallonga.
16. Karl Valentin, *Teatre de cabaret*, peces de l'espectacle «Tafalitats». Traducció de Feliu Formosa i Jaume Melendres.
17. Peter Weiss, *Marat-Sade*, traducció de Feliu Formosa.
18. Anton P. Txèkhov, *L'onde Vània*, traducció de Feliu Formosa, pròleg de Jordi Coca.
19. Tennessee Williams, *Un tramvia anomenat Desig*, traducció de Jordi Arbonès.

En preparació:

Joan Abellan, *Despertar glaçat de primavera*.

Jordi Begueria, *Polyopus malignus*.

Alfred Jarry, *Ubú, rei*, traducció de Joan Oliver.

Rodolf Sirera, *Arnau*.

August Strindberg, *Un somni*, traducció directa del suec de Jem Cabanes.

Rainer M. Fassbinder, *Les amargues llàgrimes de Petra Von Kant*, traducció de Jaume Melendres.

William B. Yeats, *L'unicorn astral*, traducció de J. Carner Ribalta.

Friedrich Dürrenmatt neix a Konolfingen, Berna, el 1921. Estudià filosofia, història de l'art i literatura alemanya a les universitats de Berna i de Zuric. Després d'haver-se dedicat al disseny, decideix orientar el seu treball vers el teatre i malda per aconseguir textos capaços de criticar la societat contemporània, de destruir les estructures burgeses i de la civilització científica actuals atacant els mites. *Theaterprobleme* (1954) és un text teòric de l'autor que busca un teatre veritablement actual i a favor del «grotesco», de la caricatura irònica moralista. Dürrenmatt, tenint en compte sobretot l'obra de Brecht, al llarg de la seva producció ha experimentat formes noves preocupat per la renovació teatral i, molt ràpidament, es convertí en un dels autors més originals de la postguerra. També ha escrit, sempre en llengua alemanya, novel·les policiaques, assaigs i guions radiofònics i televisius. Del seu extens repertori apuntem les obres següents: *Es steht geschrieben* (1956), *Der Blinde* (1947), *Romulus der Grosse* (1948), *Die Ehe des Herrn Mississippi* (1950), *Ein Engel kommt nach Babylon* (1953), *Herkules und der Stall des Augias* (1954), *Der Besuch der alten Dame* (1955), *Die Panne* (1956, narració i guió radiofònic), *Frank V. Ober einer Privatbank* (1958), *Die Physiker* (1961), *Der Prozess um des Esels Schatten* (1951) i les narracions *Grieche sucht Griechin* (1955) i *Das Versprechen* (1957).